БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП-ниң Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген
1962 ч.
ОКТЯБРЬ
24
СРЕДА
№ 252 (5349).
Өртээ 2 көп.

Чер болгаш мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планнарын күүсеткен болгаш ажыр күүсеткен көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринге алдар болгаш мактал!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Төп Комитединиң Кыйгырыгларындан.

СҮТ БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕДИРИ— ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Бистиң республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дүжүт ажаап алыышкынын организастыг дооскан. Ынчаарга фермаларда ажыл-иш хайныышкынныг үргүлчүлеп турар. Малчыннар Улуг Октябрьның 45 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка кириишкен, сүт, эът болгаш өске-даа продуктулар бүдүрериниң темпилерин өстүрүп, оларны эрткен чылдан дыка хөйнү Төрээн чуртка бээр дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Өвүр, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнар, «Сүт-Хөл», «Барлык», «Шекпээр», «Найырал», «ҮТКА 25 чылы», «Тес-Хем» совхозтар күрүнеге сүт садарының чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткеш, күрүнеге пландан ажыр сүт садарын үргүлчүлеп турар. Бай-Тайганың «Кара-Хөл», «Мурнакчы», «Малчын», Чөөн-Хемчиктиң Ленин аттыг, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, Эрзинниң «Коммунизмче орук», «Чаа орук», Тес-Хемниң «Чодураа», Өвүрнүң «Торгалыг», «Коммунизмче орук», «Кызыл тук», Барыын-Хемчиктиң «Большевик», Каа-Хемниң «Тиилелге», «Тере-Хөл» колхозтары сүт садарының чыл онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткилээн. Бо колхозтар чыл төнчүзүнге чедир ам-даа чүс-чүс центнер сүттү немей садарын шиитпирлээн.

«Улуг-Хая», «Элегес», «Тиилелге» совхозтар, Бии-Хемниң «Кызыл тараачын», Таңдының «Коммунизмниң херели», Тес-Хемниң «Ак-Эрик» колхозтары болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлар сүт садар планнарын күүседиринге чоокшулаан.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо чылдың октябрь 20-ге чедир 15.814 тонна азы эрткен чылдың чогуур үези-биле деңнээрге 2.800 тонна хөй сүттү садып, күрүнеге сүт садарының чыл планын 93 хуу, оон иштинде Чадаана эргелелиниң ажыл-агыйлары чыл планын 100,9 хуу күүсеткен.

Сүт бүдүрери болгаш күрүнеге садары республикада ниитизи-биле элээн көвүдээн чорук колдуунда саар инектерниң баш санын элээн көвүдеткениниң түңнели болур. Ынчалзажок дыка хөй ажыл-агыйларда малдың продуктулуу мурнукузу хевээр куду болуп турар. Тожу районну чижекке ап көрээл. Ында инектерниң баш саны 18,8 хуу өскен, а сүт бүдүрери барык-ла эрткен чылдың деңнелинде хевээр. Ындыг чорук өске-даа районнарда бар.

Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының колхозтары, Эрзинниң «Мөрен» колхозу, Таңдының «Коммунизмниң херели», «Революцияның чалбыыжы» колхозтары, дуржулга станциязы, «Межегей», «Өөк», «Барлык» совхозтар эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге бир инекке онааштыр сүт саалдазын дыка кудулаткан.

Ол кандыг чылдагааннардан болуп турарыл? Кол чылдагааннарның бирээзи болза, саар инектерни багай чемгерип турары болур. Ылаңгыя августа, харын-даа сентябрьда безин республикада сүт-бараан фермаларының хөй кезии инектерни немелде чемгерилге-биле хандырбайн, колдуунда чер одарынга оъткарып келген. Чамдык ажыл-агыйлар малды багай чемгерерин амга чедир үргүлчүлеп турар.

Күрүнеге сүт садарын көвүдедириниң бир чугула курлавыры сүттүң бараанныг чоруун көвүдедири болгай. Ындыг турбуже Улуг-Хем районнуң колхозтарында, дуржулга станциязында, «Шекпээр», «Тээли», «Сүт-Хөл», «Тес-Хем», «Межегей», «Найырал» совхозтарда сүттүң бараанныг чоруу аажок эвээш болуп турары четпес.

Чамдык колхозтар болгаш совхозтар ажыл-агыйның иштики хереглелдеринге хөй сүттү чарыгдап, күрүнеге сүт садар планны күүседиринге шаптык кадып турар. Таңды районнуң колхозтары эрткен тос айларның дургузунда 5000 ажыг центнер сүттү иштики хереглелге чарыгдаан, ол болза бүдүрген бүгү сүттүң 40 хуузу болуп турар. Ажыл-агыйның иштики хереглелинге сүт чарыгдалын көвүдедир чорук-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Малды эки чемгерип, азырап ажаарындан аңгыда саар инектерниң баш санын доктаамал өстүрери сүт бүдүрерин көвүдедиринге чогуур салдарны чедирер. Ындыг болза-даа колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының талазындан ол чугула херекке чогуур кичээңгей салбайн, инектерниң баш санын өстүрер планны күүседириниң улуу, харын саар инектерни барымдаа чок черге брактап, эътке соп турар фактылар бар. Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында ындыг чарыгдалдарның түңнелинде саар инектерниң баш саны кызырылган, инек өстүрериниң күрүне планын күүседиринге эвээш эвес инек четпейн турар.

Тываның колхозтары болгаш совхозтары бо чылын 17.000 тонна сүттү күрүнеге садар деп патриотчу хүлээлгени чыл эгезинде алган. Ол хүлээлгени бүрүн күүседир төлээде ам-даа 1.186 тонна сүттү садар херек. Алды совхоз, дуржулга станциязы, 30 ажыг колхозтар күрүнеге сүт садарының чыл планын амга чедир күүсетпээн.

Күрүнеге сүт садар талазы-биле алган хүлээлгелерни күүседириниң бүгү аргалары ажыл-агый бүрүзүнде бар, чүгле ол аргаларны шын ажыглаар, бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдерни фермаларга калбаа-биле нептередир, сүт саалдазының талазы-биле онаалдаларны саанчы, ферма, ажыл-агый бүрүзү ыявыла күүсеткен турарын чедип алыр херек.

Сүт бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедири, күрүне планының күүселдези саар инектерниң азырал-ажаалдазындан, саанчыларның чүткүлдүг ажылындан хамааржыр. Ынчангаш саар инектерни силос болгаш концентраттар-биле чемгерип, оларны шуптузун тургузу азыраары чугула. Ооң-биле кады колхозтар даргалары, совхозтар директорлары, тускай эртемниглер фермаларның ажыл-ишчилериниң ажылын чиигедир, фермаларны механизастаар, саанчыларның амыдырал-чурталгазын экижидер дээш сагыш салыр ужурлуг. Ол болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринге, сүттүң база сүт продуктуларының бот-үнезин чиигедиринге, сүт садар талазы-биле хүлээлгелерни дүрген күүседиринге дузалаар.

Партия, совет организацияларының, ажыл-агыйларның удуртукчуларының, бүдүрүлге эргелелдериниң ажылдакчыларының, тускай эртемниглерниң болгаш фермаларның бүгү малчыннарының хүлээлгези болза, инектерниң сүткүр продуктулуун көвүдедиринге бүгү курлавырларны ажыглаары, күрүнеге сүт садарының талазы-биле хүлээлгелерни дүрген база чедиишкинниг күүседири болур.

Тос айларда

Улус ажыл-агыйының болгаш культураның улам ыңай хөгжүдезинге автотранспорт чугула ужурдузалыг. Октябрьның байырлалынга уткуштур социалистиг чарышты калбартыышаан, Шагаан-Арыг АТК-ның коллективи тос айларда сөөртүлге планын 138,5 хуу, тонна-километр талазы-биле 136,5 хуу күүсеткен.

Дүжүт ажаалдазының болгаш күрүнеге тараа белеткелиниң хүннеринде коллектив эки ажылдаан. Техниканы камныг болгаш мергежилдиг башкарыышаан, ээлчегде бүдүн чартык норманы күүседип турар Леонид Болдырев, Иван Трубочистов ышкаш мурнакчы чолаачыларны хөйнү айтып болур.

СВЁКЛАЧЫЛАРДА

БЕЛОРУС ССР. Кубаньның свёклачызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Владимир Светличный, республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринге аалдап чораан. Сураглыг механизатор-биле ужуражыр дээш Белоруссияның свёклачылары, комплексилиг механизастаттынган звеноларның удуртукчулары, колхозтарның, совхозтарның агрономнары, инженерлери Минскиге чедип келген.

Ужуражыышкынның киржикчилери Минск районнуң «Жданович» совхозунга барган, аңаа В. Светличный чигир свёклазын тарып өстүрериниң, ажаап алырының чаа технологиязын Белоруссияның механизаторларынга херек кырынга таныштырып, ажылының дуржулгазын солушкан.

ЧУРУКТА: В. Светличный (ортузунда) Белоруссияның механизаторлары-биле «Жданович» совхозта чугаалажып тур.

Көдээ ажыл-агый ажылдары

(ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ)

Улуг Октябрьның байырлалы улам-на чоокшулап орар бо хүннерде көдээниң ажыл-ишчилериниң бодалдары болгаш ажыл-херектери көдээ ажыл-агый чылын чедиишкинниг доозарынче угланган турар ужурлуг.

Көдээниң ажыл-ишчи бүрүзүнүң, колхозтуң болгаш совхозтуң удуртукчузунуң, партия ажылдакчыларының ажылдаар чери — оларның күш-ажылчы холдары болгаш энергиязы, оларның организакчы эгелээшкини херек черлер болур.

Бо күскү чылыг хүннер улуг болгаш чүткүлдүг күш-ажыл-биле долган турар ужурлуг. Келир чылдың бедик дүжүдүнүң үндезинин салыр төлээде чаңгыс-даа кааң хүннү халас эрттирбейн бүгү тракторларны аңгыс аңдарыышкынынга ажыглаар херек. Ынчалзажок Таңды, Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары аңгыс аңдарыышкынын боттарының аргаларындан куду деңнелге чорудуп турар. Октябрь 20-ге чедир сөөлгү 5 хонук иштинде аңгыс аңдарыышкынының өзүлдези Таңды районга чүгле 2,8 хуу, Барыын-Хемчикке—3,4 хуу болган, Тес-Хем районга чаңгыс-даа гектар чер аңдарттынмаан. Эрзин, Каа-Хем, Бай-Тайга районнарның колхозтары үрезин арыглаашкынын аажок оожум чорудуп турар. Ол болза хөй санныг тарааны үрегдээринге чедирип болур. Ындыг турбуже ол черлерде тараа арыглаар машиналар анаа туруп турар.

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң соңгаарлаттынмас сорулгаларының бирээзи болза хойларның, инектерниң тарып боозадыышкынын өй-шаанда чорудары, мал кыштагладыышкынынга белеткел, мал ажылының фермаларын чогуур санныг чемнер-биле хандырары болур. Бо сорулгаларны канчаар шиитпирлээнинден көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң октябрь мурнуунуң ээлчээниң чедиишкиннерин үнелеп болур. Улуг-Хем районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында кышка мал кажаалары белеткээри үстүп турар. Октябрь 23-ке чедир 110 хой кажаалары, 36 инек кажаалары болгаш 5 хаван кажаалары септеттинмээн. Бо районнуң колхозтарының даргалары болгаш совхозтарның директорлары мал кыштагладыышкынынга кадыг-дошкуун байдалды тургузарын баш бурунгаар белеткеп турары ол болган боор. «Найырал» совхозта сиген кылдыр ажаап алыр 180 гектар чаңгыс чылдыг тарымал сигеннер амга чедир ажаап алдынмаан болгаш мал кыштагларынче мал чемнери сөөртүрү ыракта четпес чоруп турар.

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары кыштаглаашкынга бүрүн белеткелдиг болур аргалыг турган. Ынчалзажок олар ам-даа 10 хой кажааларын, 15 инек кажааларын септээр ужурлуг. Дүжүт ажаап алыышкынын каш неделя бурунгаар дооскан болза-даа саваң сарааттаарын кончуг багай чорудуп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң удуртукчулары көдээ ажыл-агый ажылдарының чорудулгазын сонуургавайн турар. Олар ажыл-агыйларда ажыл-херектиң байдалын билбес болуп турар, ооң ужурунда массалар ортузунга дириг организакчы ажыл кылбайн, ам кылыр ажылдарны чедиишкинниг күүседиринче оларны мобилизаставайн турар.

Республиканың ажыл-агыйларының хөй кезии малды тарып боозадырының айтырыгларынче кичээңгейни кошкаткан.

Эр, херээжен колхозчу бүрүзү, совхозтарның эр, херээжен ажылчыны бүрүзү, ажыл-агыйларның удуртукчулары ховуларда болгаш фермаларда бүгү ажылдарны чедиишкинниг доозар дээш улуг харыысалганы медереп билир ужурлуг. Аңгыс аңдарыышкынының темпилерин улгаттырар улуг аргалар бисте бар. Аңгыс аңдарыышкынында кол четпес чүве болза дыка хөй тракторларны ажылга четче киирбээни, оларның бедик бүдүрүкчүлүг чоруун чедип албааны, тракторлар агрегаттарының анаа турар чоруун болдуруп турары болур.

Малчыннардан онза улуг кужениишкин негеттинип турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозу, девискээр аайының колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелдери (эштер Түрген-оол болгаш Куценко) бо хүннерде аңгыс аңдарыышкынының, үрезин арыглаашкынының болгаш мал кажааларын кышка белеткээриниң темпилерин күштелдирер деп идегеп база бүзүреп болур. Бүдүрүлге эргелелдериниң тускай эртемниглери социалистиг чарышты болгаш хожудап турар ажыл-агыйларга мурнакчы ажыл-агыйлар дузалашкан турарын ёзулуг организастаар хүлээлгелиг.

Номну—массаже

Улуг Октябрьның 45 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка Кызылдың ном садыының ажылдакчылары база идепкейлиг киржип турар.

Билиглерниң үнер дөзү, кижиге идегелдиг сүмелекчи болгаш өннүү —номнарны массага тарадып садыглаарының болдунар аргаларын ажыглааш, мурнакчы ном садыгжылары ай, квартал планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседип турар.

«Найырал» кинотеатрның чанында ном садыының бир салбырындан кызылчылар чаа-чаа номнарны садып ап, боттарының хууда библиотеказын долдуруп турар. Оон садыгжызы Бронислова Залан сентябрь болгаш октябрь айларның онаалгазын долдур күүседип, 460 рубльдиң номнарын чонга садып тараткан.

ОКТЯБРЬНЫҢ 45 ЧЫЛ ОЮНГА АЛДАР КЫЛДЫР

Заводтуң кижилери болгаш ажыл-ижи

Октябрьның ортан үезиниң бир кааң аяс хүнү. Кежээликтей апарган. Ол-бо талазын дургаар аныяк хадыңнар тарып олурткан асфальтылыг оруктап, найысылалдың барыын талакы ужунче хап орган автобус «ремзавод» дээр доктаар черге кээп турупкан. Пассажирлер шуужуп үнген. Оларның аразында көдээден келген ийи кижиниң аразынга мындыг чугаа болган.

— Демги хавак кырында заводтар «хоорайы» дээр черин бо ыйнаан?

—Топтап көрнен, тала. Дөө, дээрже уннажып үнген узун-узун, улуг хоорзаларлыг, хөй каът бажыңнарны. Заводтар «хоорайы» ол-дур. Хлеб болгаш сүттүң, пиво болгаш колбасаның заводтары ында. А мыя бо бетинде чаа ак тудуглуг улуг чер автосептелге заводу деп черин ол боор.

— Кызылга келбээнден бээр дөрт чыл болган кижи-дир мен. Ам мырыңай таныттынмас болган-дыр. Шапкын-на өзүп, сайзырап турар хоорай-дыр бо. Магалыын, чоннуң кужу мындыг чаагай-дыр!..

ЗАВОДТУҢ ЧҮРЭЭ

Маңаа элдепсиниишкин турбас. Заводтуң чүрээ бар. Ол дээрге ында совет кижилер, оларның чаңгыс аай тура-соруктуг, эп-найыралдыг коллективи-дир. Ынчаарга кижилерниң, коллективтиң тура-соруу, хандамырындан тудуш херээ болза коммунизм дээш ажыл-иш-ле болгай. «Бөгүн коммунизмниң херээнге чүнү кылган сен?» — деп айтырыг-биле хей-аът кирип, хайныгып, чүткүп, дилеттинип турар ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның коллективи заводтуң чүрээ, сеткил-сагыжы ол деп чугаалаарының барымдаалары бар.

Хлеб заводунуң коллективи Улуг Октябрьның 45 чыл оюнга төлептиг ужуражылганы белеткеп турар. Бо талазы-биле ажыл-херекти канчаар организастап турарының дугайын доңчу чугаалап бээрин заводтуң директору Юзефа Казимировна Петеневадан диледим.

— Байырлал мурнуунуң күш-ажылчы ээлчээнде бригада болгаш цех бүрүзү, ажылчын бүрүзү туржуп турар. Сентябрьда болган заводтуң бүдүрүлге хуралының хүн айтырыы Октябрьның 45 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка тураскааттынган. Заводтуң ниити коллективи пиво заводунуң коллективин чарышка кыйгырган. Байырлал хүнүнге алдар кылдыр он айларның бүдүрүлге планын октябрь 20-де күүседирин, оон-биле кады продукцияның чаа ассортиментилерин шиңгээдип алырын хүлээнген бис.

Аазаашкыннар ажыл-херектерден карышпайн турар. Сентябрьның бүдүрүлге планын завод 106 хуу күүсеткен. Октябрьның хүлээлге ёзугаар күүсеттинген. Мурнакчы бригадалар амгы хүннерде пландан ажыр продукция бүдүрүп, байырлал хүнүнге уткуштур хлеб-булка болгаш кондитер кылыгларының чаа ассортиментилерин шиңгээдип ап эгелээн. Чеди чылдың дөрткү чылының бүдүрүлге планын декабрь 25-те хуусаа бетинде күүседирин чарыштың кол сорулгазы кылдыр салган бис.

Кижилер, мурнакчы ажылчыннар — бистиң заводувустуң сеткил-сагыжы, чоргаарлары ол. Цех болгаш бригада бүрүзүнде бодунуң шалыпчылары бар. Коммунист Е. И. Викторовага баштаттырган кондитерлерниң цеги бүрүнү-биле коммунистиг күш-ажылдың цеги деп хүндүлүг атты чедип алган. Хлеб болгаш булка кылыгларының цегинде Татьяна Михельсоннуң бригадазы база коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттап, өөренип турар. Тус-тус цехтерде, бригадаларда байдалды бодунар көрүп, таныжып болур силер—деп, директор чугаалаан.

«СҮТСҮГ ХЛЕБ»

Заводтуң хлеб болгаш булка кылыглары бүдүрер цегинге келдивис. Бригадалар аразында байырлал мурнуунуң чарыжының шалыпчызы Елизавета Золотухинаның № 3 бригадазы бодунуң ээлчээнде ажылдап тур. Станок болгаш ажылчын туруш бүрүзүнде ак халаттыг кижилер кызыг-чай чок хөделип тур. Чиг далгандан — бышкан, белен хлеб! Бүдүрүлге чорудулгазында бо дээрге хөй чадалыг, узун орук, оон базым бүрүзүнге кижиниң күш-ажылы, мергежили негеттинип турар.

№ 3 бригада Мария Пронозинаның № 1 бригадазы-биле чарыштыышаан, сентябрьның бүдүрүлге планын 130,7 хуу күүсеткен, октябрь айда ол темпини кошкатпайн турар. Бирги бригада олардан база калыш чок, чамдыкта ажа дүжүп, ачыр-дачыр чоруп турар. Октябрь 16-да ук бригада ээлчег нормазын 1,5 катап ажыр күүседип, 7916 кг хлебти бүдүргеш, завод коллективинге хүннүң мурнакчызы болган.

Дараазында бир ээлчегде эш Аболенцева удурткан № 2 бригада ол көргүзүгнү улам бедидип, 9 тонна хлебти бүдүрген.

Цех-биле цех, бригада-биле бригада аразында калбарган чарыш, байырлал мурнуунуң күш-ажылчы ээлчээ хлеб заводунда шак ындыг кескү түңнелдерлиг болуп турар. Ол чарыштың организакчызы, башкарыкчызы заводта партия эге организациязы, тус-тус коммунистер.

— Байырлалга уткуштур силерниң коллектив найысылалдың чурттакчыларынга чаа, солун чүнү белеткеп турар ирги?—деп, цех мастери коммунист Ф. С. Петуховадан сонуургай кааптым.

—«Сүтсүг хлебти», «москваны» болгаш «уралды» дээр калачилерни бээр бис. Ол дээрге бистиң заводка хлеб болгаш булка кылыгларының чаа ассортиментилери-дир. Октябрьның 45 чыл оюнга алдар болдурган чарышка киришкеш, продукцияның шынарын экижидер, ассортиментизин калбартыр талазы-биле чедип алыр диген бир кол сорулгавыс ол чүве. Ону ам боттандырып эгелей бердивис—деп, мастер харылады. «Сүтсүг хлебтиң» эваазындан онзаланыр чүүлү болза, ийиги сорттуң далганын чалаң сүт-биле хоюдар, ынчангаш шиңгээчел болгаш амдан талазы-биле артык шынарлыг деп, ол тайылбырлаан.

СЭКП-ниң төөгүлүг XXII съездизиниң бир чыл оюн хлеб заводунуң коллективи чеди чылдың дөрткү чылының тос айларының бүдүрүлге планын ажыр күүсеткен күш-ажылчы чедиишкиннери-биле демдеглээн. Октябрь 1-ге чедир завод 5138 тонна хлеб болгаш булка кылыгларын, 342 тонна кондитер кылыгларын бүдүрүп үндүрген. Эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге ниитизи-биле 343 тонна хөй продукцияны берген. Октябрьның 16-да чүгле чаңгыс хонукта 18,5 тонна хлеб болгаш булка кылыгларын бүдүрген. Харын-на октябрь 17-де, XXII съездиниң ажыттынганының бир чыл оюнуң хүнүнде чаа ассортиментилерни шиңгээдириниң баштайгы шенелделери кайы-даа цехке эгелээн.

МЁДТУГ ПРЯНИК

Коммунист мастер Е. И. Викторованың удуртуп турары кондитер кылыгларының цегиниң коллективи улуг байырлалга чоргаарланыр чедиишкинниг-даа, сөңнээр белектерлиг-даа.

СЭКП-ниң XXII съездизиниң соондарый цех бүрүнү-биле коммунистиг күш-ажылдыы деп бедик атты чедип алган. Шынар чок продукция бүдүрер, үрей кылыр, камналга чок чоруктар мында узуткаттынган. Эң эки шынарлыг продукция, коммунистиг күш-ажыл цегиниң ат-алдары дээш тус-тус бригадалар чаржып турар.

Заводтуң Октябрь мурнуунуң чарыжының эгелекчизи болбушаан, ук цех сентябрьның бүдүрүлге планын 115 хуу күүсеткен. Октябрьда 35 тонна кондитер кылыглары бүдүрер онаалгазын 25-тиң хүнүнде долдур күүседирин хүлээнген. Октябрь 19-ка чедир 30 тонна продукция бүдүрттүнген.

Байырлалга алдар болдурган күш-ажылчы ээлчегге турушкаш, цехтиң коллективи бүдүрүлгеде чаа техника—баранка кылыр чаа машинаны шиңгээдип ажыглаарын чедип алган. Ол ышкаш мёдтуг пряник чижектиг чаа ассортиментилерни бүдүреринче эгелеп кирипкен.

Байырлалга уткуштур кызылчыларга хуужуурлар, торттар, пряниктер — ның болгаш эң эки шынарлыг кылыгларны четчир санныг кылдыр бүдүрүп үндүрерин цехтиң коллективи чоокку хүннердеги чугула сорулга кылдыр салган.

Коммунистиг күш-ажылдың цегинде чарыштың мурнуку одуруунда коммунистер Екатерина Сантьева, Клавдия Блинкова болгаш өске-даа ажылчыннар чоруп турар. Олар ээлчег нормазын 130—150 хуу ажыр күүседип турар.

«Станок болгаш туруш
бүрүзү
Ылап хөй ажыл
бүдүрзүн!
Ынчаар ажылдаарын
Ильич чагаан».

Владимир Маяковскийниң бо сөстери заводтуң ажылчын аныяктарынга, коммунистиг күш-ажылдың цегиниң кижилеринге билдингир. Олар бүдүрүлгеге үлегерлиг ажылдавышаан, кежээки школада болгаш политбөлгүмнерде өөренип, заводта бот-тывынгыр уран чүүлдер коллективиниң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар.

Ажыл шагы төнери билек-ле заводтуң клувунга аныяктар чыглып кээр, музыка болгаш ырлар чаңгыланып эгелээр. Хлебзаводчулар Октябрьның 45 чыл оюнуң байырлалынга күш-ажылчы белектерни-даа, амыдырал-өөрүшкүлүг уран-мергежилдиң көргүзүү—калбак программалыг улуг концертти-даа белеткеп турар.

«Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартыылы! Чеди чылдың дөрткү чылының планын хуусаа бетинде күүседиили!» Төрээн партиязының Кыйгырыгларының бо сөстерин удуртулга болдургаш, Кызылдың хлеб заводунуң коллективи даартагы хүнче көрүп, сорук-күштүг, бүзүрелдиг ажылдап турар.

М. [illegible]
(бистиң кор.).

* * *

Чурукта: заводтуң коммунистиг күш-ажыл цегиниң коллективи. Мурнуку одуруунуң ортузунда цех мастери Е. И. Викторова.

Кыштаглаашкынга белен болуул!

Кышка белен эвес

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң малчыннары кышка багай белеткелдиг ужуражып турар. Ажыл-агыйда шээр малдың 30 коданы бар, оларның иштинден Узун-Сайырда, Шүүл-Дагда, Терек-Кулузунда мал кажааларының көржени безин хоортунмаан. Үрелген кажааларның септелгезин чорутпаан. Чижээ, Берт-Дагда эш Ховалыгның кыштаанда кажааның ханалары ирип үрелген. Ооң септелгези мынчага дээр кылдынмаан. Ындыг байдалга таварышкан малчыннар эвээш эвес болгаш кыштаглаашкынга белеткел бисте дүвүренчиг хевээр.

К. ОЙДУП-ООЛ.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң ниити акша орулгазының 90 хире хуузу мал ажылындан кирип турар. Ындыг турбуже малдың продуктулуун бедидеринче, ылангыя малды хүр кыштагладырынче кошкак кичээңгей салдынып турар.

Колхозта бода малдың 14 кыштаандан сезиниң септелгези доозулган, ындыг болза-даа коданнарда чүгле 20 тонна өдек белдүнген.

Дүвүренчиг байдал шээр мал кыштагларының кышка белеткели болуп келген. Шээр малдың 38 кыштаа бар. Хой малды 1961 чылда-ла үш хойжу бригадага үскен. Ол бригадаларның төптери ам-даа кылдынмаан. Үстүү-Шивилигде Девгак Сайын-оолга удурткан хойжу бригаданың төвүнде чаңгыс-даа кажаа туттунмаан.

Чамдык хойжуларның кыштагларында септелге чорутпунмайн турар. Чижээ, эш Демир-Маадырның хой кыштадыр кажаазы чадагай хевээр, бажыны шала туттунган.

Ол ышкаш, хой тарып боозадыр ажыл бо күзүн багай организастаттынганының түңнелинде 4000 хойну тарып боозадыр тургаш, чүгле 655-ти тарып боозатканы четпес. Бригадаларны быжыглаар талазы-биле ажылды күштедирген болза, бо ажылга мындыг четпестер турбас ийик. Дүк бүдүрерин көвүдедиринге уксаа экижидилгези улуг ужур-дузалыг турда, колхозтуң зоотехниги эш Х. Маадыр ол талазы-биле ажылды багай чорудуп келген.

Хойжуларның хууда хойлары ниитиниң малы-биле кады турар, ол хойларның уксаа талазы-биле экижидилгези каракка көзүлдүр өзүп турарының чылдагааны чүдел? База колхозтуң төрүүр хоюнга онаалтыр 70—80 баштан хөй эвес хураган алдынып турда, а хойжуларның хуузунда хойларының хураганнары ыяавыла чүс хуу менди өзүп, доругуп турары чүдел дээрзин ол түскай эртемниг зоотехник болгаш удуртукчулар сонуургап көөр болгу дег?

Х. ДОЙНУҢ.

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң төвү — Мугур-Аксы суурнуң чоок-кавызында он кодандан бо чылдың сентябрьда баштайгы хойжу бригаданы тургускан. Ооң составында 20 хире хойжу бар, удуртукчузунга колхозтуң хоочун хойжуларының бирээзи, коммунист Салчак Доржуну томуйлаан.

Эш Доржу бодунуң ажылынга сеткил-сагыжындан бердинген хойжу. Бо чылын ол кадарып турар 340 баш иртиниң бирээзинге онаалтыр ортумаа-биле 2 кг 680 грамм дүктү кыргып ал, күрүнеге эътке дужааган иртерниң бирээзи-ле 35—47 кг деңзилиг болган. Мал кыштагладыышкынынга эки белеткенип, 5 тонна ажыг сигенни боду белеткээш, кыштагда чедирген.

Чурукта: бригадир Салчак Доржу.

Сөзү болгаш фото О. Намчылактың.

КЕЛИР ЧЫЛГА БЕЛЕТКЕЛ

СУГГАРЫЛГА БУГАЛАРЫ БЕЛЕН

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Эйлиг-Хем салбырының тараа шөлдери эки суггарылганың түңнелинде чыл бүрү элбек дүжүттү берип келген. Мурнуку чылдарда суггарылга бугаларын чазын аштап белеткеп турган. Ол ажылдарны кылырынга үе-даа, күш-даа хөй чарыгдаттынып келген. Ам колхоз баштаар чери ук ажылды баш удур белеткеп алырын шиитпирлээн. Чоокта чаа салбырның эң үш кижилиг звенозу, бригадир Б. Түлүштүң удуртулгазы-биле ийи улуг буганың дестерин болгаш унун кыска хуусаада аштап, эде кылып, оларны келир чылга шуут белеткээн. Олар ам өске бугаларның унун аштап белеткеп турарлар.

К. УРАНГАЙ.

* * *

НОРМАЗЫН АЖЫРЫП ТУРАР

Таңды районда «Межегей» совхозтуң Кара-Булуң салбырының № 3 трактор-хову бригадазының механизаторлары аңгыс аңдарылгазын организастыг чорутпушаан, ооң-биле кады тараа шөлдеринден саваң бөлүп чайладыр ажылды багай эвес чорудуп турар. Трактористер И. Ермолаев, М. Шавы, А. Рихтер болгаш өскелер-даа хүнде 7 гектар аңгыс аңдарар нормазын 10—12 гектар чедирип, онза кызымак ажылдап келгеннер.

В. ШОЙЛАА.

Белеткелде

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунда М. Садыы болгаш М. Сандаков удурткан тудугжу звенолар бо хүннерге чедир 13 кажааны септеп дооскан. Ол ышкаш К. Коңгаага баштаткан сес кижилиг тудугжу звено Кожагар-Хая деп черде алдан метр дуртуг хой кажаазын тудуп белеткээн. Кышка белеткел ажылынга аныяк тудугжулар С. Суваң-оол, Х. Дайынчы, Д. Хураган-оол олар идепкейлиг ажылдап, хүн үлүүн ажыр күүседип турарлар.

К. МОНГУШ.

Аныяктар звенозу

Чогуур өйүнде бөлүп сараатталган саванның малга чемгир хоолузу бедик болур. Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозта саваң ажаап алырын багай эвес организастап турар.

Ч. Байкараның удурткан 19 кижилиг комсомолчу-аныяктар звенозун маңаа чижек кылдыр көргүзүп болур. Оларда тергелиг аъттарны, аът дырбаажын болгаш бир автомашинаны быжыглап берген.

Звенонуң мурнунда Биди, Хаактыг, Дыттыг-Оймак болгаш Кужур шөлдеринде саванны бөлүп сарааттаар сорулга салдынган. Олар 150 гектардан 250 ажыг центнерни сарааттаан. Ажыл үргүлчүлеп турар.

Улуг Октябрьның 45 чыл оюнуң байырлалы чоокшулап орары-биле холбаштыр бо талазы-биле ажылдар улам хайнышкынныг, эрес байдал кирген.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Хүр болзун дээш

БЕЛДИР-АРЫГ. **(Телефон-биле).** Тес-Хем районда «Чодураа» колхоз мал кыштагладыышкынынга белеткелди бо чылын эки организастаан. Колхоз баштаар чериниң даргазының оралакчызы эш О. Серен-оолдуң дыңнатканы болза:

— Колхозтуң шээр малы 40 коданнарга, мыйыстыг бода мал 9 кезек черге кыштаглаары көрдүнген. Кажаалар септелгези барык доозулган, өскээр көжүрүп кылыр бир кажаадан аңгыда немей тудар чаа кажааларның планы күүсеттинген.

Хой ажылының дөрт бригадаларындан ийи бригадаларның төвүнде бо чылын элээн чугула тудугларны кылган. Тодаргайлаарга, Сарыг-Сигенде (эш Кеский-оолдуң), Шаттаар-Сугда (эш Бойгарның) бригада төптеринде бирээзинге-ле 1500 хой кирер ийи кажааны, чурттаалганың 2—2 аал чурттаар дөрт бажыңын туткан. Ол ышкаш ында насос-биле сордурар кудуктарны база кылган.

Ниитиниң малын менди болгаш хүр кыштагладырынга белеткелди ам-даа үргүлчүлеп турар. Чижээ, сөөлгү хүннерде 200 ажыг тонна сигенни кыштагларда чедирген. Кыштагларда үүрмек септелгелер, кажаалар иштин, ооң девискээрин арыглаар ажыл организастыг улажып турар.

Колхоз бүдүрүлгезинге удуртулганы күштелдирер

(Мөңгүн-Тайганың коммунистериниң хуралындан)

«Малчын» колхозтуң бүгү коммунистери боттарының отчёт-соңгулдалыг хуралынга чыылгаш, колхозта ажыл-херектиң бүгү-ле байдалын түңнеп чугаалашканнар. Отчёттуг үениң иштинде парткомнуң бюрозу бодунуң ажылын СЭКП XXII съездизиниң болгаш ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр эде тургуспушаан, мал продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседириниң херээнге коммунистерниң, бүгү колхозчуларның күжүн мобилизастаар талазы-биле элээн хемчеглерни ап чоруткан дээрзин хуралга илеткелчи-даа, тус-тус коммунистер-даа демдеглеп турган.

Колхозтуң экономиказының кол адыры мал ажылынче партком биче эвес кичээңгейни салып, аңаа коммунистерниң 80 хуузун доктаамал быжыглавышаан, малчыннар ортузунга организас-массалыг, политкижизидилгелиг ажылды мурнукузундан сегиткениниң түңнелинде чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Эрткен чылдың бо үеде турганынга деңнээрге сүт бүдүрери 41,7 хуу, дүктүү—14,2 хуу өскен.

Күрүнеге сүт садарының чыл планың колхоз 113,5 хуу, эъттиин—100 хуу, дүктүүн—100 хуу күүсеткеш, Төрээн чуртка рапорттаан. Колхоз бүдүрүлгезинге авангардтыг рольду ойнап, боттарының үлегери-биле колхозчу массаны улам чаа-чаа чедиишкиннерже мобилизастап турар мурнакчы коммунистерниң саны өскен. Оларның арасында хой фермаларының эргелекчилери И. Өскен, С. Шыырап, С. Одай-оол, сарлык фермазының эргелекчизи Х. Кула, мал эмчизи Х. Өктек-оол, хову бригадазының бригадири Н. Доржу болгаш өскелер-даа бар.

Онаашкан ажылынга кызымак, күш-ажылчы кайгамчык түңнелдерни чедип ап турар мурнакчы малчыннар колхоз бүдүрүлгезинде өзүп турар. Хойжу С. Харлыг-оол 270 хоюндан 279 хураганны бүрүн доруктурган болгаш хой бүрүзүнден-не 2 кг дүктү кыргып алган. Колхозтуң мурнакчы саанчылары С. Балгар, Д. Өпей олар сарлык бүрүзүнден-не 330—378 литр сүттү эрткен 9 айларда саган.

Колхоз эрткен чылын чүгле мал ажылындан 447 муң рубльдиң арыг орулгазын алган. Колхозчуларның күш-хүнүнге 1 рубль 20 көпеекти тывыскан. Моон түңнелинде колхозтуң экономиказы улам-на быжыгып, колхозчуларның материалдыг амыдыралы соксаал чокка чаагайжып турар апарган. Колхозтуң төвү—Мугур-Аксы суурда чурттаалганың, культура-амыдыралдың болгаш бүдүрүлгениң тудуглары улам-на немежип турар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир парткомнуң ажыл-чорудулгазында улуг четпестер бар дээрзин санал берген коммунистер тодаргай чижектерге база илередип турганнар. Парткомнуң бюрозунуң болгаш ооң секретары эш О. Очур-оолдуң ажылында кол-ла четпес чүве болза, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче, кижилер-биле ажылче, колхоз бүдүрүлгезин хөгжүдериниң перспективтиг айтырыгларынче кичээңгей салбайн турганында болур.

Колхозту «Малчын» деп адааны таварылга эвес. Малдан, ылангыя хой ажылындан орулга колхозтуң чыл дургузунда киирип алыр бүгү орулгазының барык 87 хуузун ээлеп турар. Ындыг турбуже, хөй ажылын хөгжүдериниң айтырыын партком элээн кошкак шиитпирлеп келген. Бот-орулга-чарылгалыг механизастаттынган хойжу бригадаларны тургузарын хөй катап чугаалажып келзе-даа мынчага чедир чаңгыс-даа бригада тургустунмаан.

Эки шынарлыг мал кажаалары ховар болгаш малчыннар эки чурттаалга бажыңнары-биле хандыртынмаан. Чыл эгезинден бээр ниитизи-биле 4200 баш мал хораан. Ооң иштинде чүгле хой безин 3374 баш. Коммунист С. Кара-оолдуң коданындан безин 143 баш хой хорамчалыг болган. Ам үедеги байдалды база-ла эки деп сөглеп болбас. Сиген белеткелиниң планын күүсетпээн. Хойну тарып боозадырының планын чүгле 22 хуу күүсеткен. Бо чылын колхозтуң бүгү малын 134, ооң иштинде хойну 112 коданга кыштагладырын планнаан. Ынчаарга октябрь 10-га чедир-ле хой кажаалары септеттинмээн, харын-даа 12 кодан хойну чогум кая кыштагладыры мынчага билдинмес.

Хойларның күскү агарлаашкынын онза хожудаашкынныг чоруткан. Тус чериниң агаар-бойдузунуң байдалы-биле алырга бо чорук эң-не айыылдыг. Эрткен чылын орайтап агарлаан дыка хөй хой хат-шуурганга таваржып хораанындан колхозтуң удуртукчулары черле чүге түңнел үндүрбейн турар чүве ийик.

— Тус-тус партия эге организацияларында 42 агитаторлар, 16 лекторлар, 3 агитколлективтер, 2 агитпункт бар, олар чон ортузунга 86 лекцияларны номчаан—деп, партком секретары илеткээн. Хамык ужур санында эвес, а шынарында деп партия өөредип турар болгай. Ынчаарга чон ортузунда политкижизидилгелиг, культура-массалыг ажыл мында ам-даа эреңгей, колхозтуң мурнунда салдынган ээлчеглиг сорулгаларны шиитпирлээринге ол шоолуг-ла идиг бербейн турар дээрзин үстүнде айыткан четпестер боттары-ла сөглеп турар.

Малчыннар болгаш саанчылар арасында социалистиг чарышты ёзу барымдаалап тургускан. Парткомнуң бюрозу болгаш колхоз баштаар чери социалистиг чарыштың түңнелин үндүрүп, ооң тиилекчилеринге шилчиир кызыл тукчугаштар, үнелиг шаңналдар тыпсыр, көргүзүг азы хүндүлел самбыраларынга киирер, кижилерниң материалдыг сонуургалын көдүрер—мындыг янзылыг тодаргай ажылдарны кылбайн келген.

Колхозта күш-ажылының организастаашкыны чавыс деңнелде. Колхозчу деп санадып алгаш, күш-ажылга кириппес, адазының азы авазының күсели-биле амыдырап, чер кезип чорууруңга өйлешкен Каргыда Адыгбай, Х. Алдай-оол, С. Эрес-оол, И. Күш-оол, С. Адыг-кара, Мөген-Бүренде И. Өргүл, С. Самбын, О. Калдар-оол, Доктугу болгаш оон-даа өске кижилер бар. Ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, шак ындыг маңгыстар-биле парткомнуң, колхоз баштаар чериниң, ылангыя кедээ Советтиң күүскомунуң эптежип турары окта болбас.

Колхозтуң удуртукчу ажылдакчылары ажылга орай үнүп турары-биле колхозчулар оларны үр үеде манаар ужурга таваржып, ажылга улуг саат ужураштынып келгенин база демдеглээр херек. Колхоз даргазы чедип келгеш, кайнаар, кандыг машина чорударын, кымнар, чүнү кылырын шиитпирлеп турда-ла, хүндүскүнүн 11—12 шак чеде бээр. Байдал ындыг турда, колхоз бүдүрүлгезинге күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн канчап бедидерил, ынчаш?

Ажылга инициативазы болгаш оперативтиг чоруу эвээш дээш колхоз даргазы эш Шыдырааны, кедээ Советтиң күүскомунуң даргазы эш Бадыны болгаш оон-даа өскелерни коммунистер шыңгыы шугумчулээн. Ынчаарга парткомнуң бюрозу болгаш ооң секретары чогум чүнү көрүп олурганыл, деп айтырыг чугаажок салдынар. Ужуру чүл дээрге, парткомнуң бюрозу, ооң секретары эш О. Очур-оол удуртукчу коммунистерден партийжи принцип ёзугаар шыңгыы негелде кылбайн турганы-биле тайылбырлаттынар. Арага-хымыска хандыгып, чурум чок чүүлдер үүлгетпишаан, кедээ Советтиң ажылын сандараткан Долуманы, колхоз даргазынга харысалга чок ажылдап турган Аңгырбанны парткомнуң бюрозунга киирип, шыңгыы хемчег алырын диттип чалаң турда-ла олар өске районнарже арлы берген болган.

Парткомнуң талазындан удуртур ажылдакчыларга негелделиг эвес болуп келгениниң түңнелинде колхозта 8 чыл школазы, медпункт, аптека, библиотека, клуб одаар ыяш-биле хандыртынмаан. Аптеканың септелгези болгаш чаа клубтуң тудуу доозулбаан. Бо дугайында партком болгаш колхоз баштаар чери бир эвес чоокку хүннерниң иштинде шиитпирлиг хемчег албас болза, школа болгаш культура албан черлериниң ажылынга бергедээшкин таваржыры чайлаш чок апарган.

Колхоз төвүнде партия өөредилгезиниң бөлгүмнери болгаш аныяктарның кежээки школазы ажылын эгелевээн. Клуб чанында бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери ажылын соксаткан. Клубка лекция номчулгазы август айдан бээр чаңгыс-даа катап болбаан.

—Бистиң колхоз мал ажылының талазы-биле республикада кескү черни ээлеп турар болгай. Хойнуң уксаазы сөөлгү чылдарда холушкак апарган. Моон соңгаар чогум кандыг угланыышкынныг уксаа-биле хой ажылын хөгжүдери шиитпирлеттинмээн. Ындыг турбуже девискээр аайы-биле Чадааналың бүдүрүлге эргелели (эш Тургев-оол) практиктиг дуза көргүспес, кээп көрүңер деп чалаарга безин аазаашкын кылгаш, келбес-тир—деп, коммунист эш Шыдыраа чөптүг-биле шугумчулээн. Бо шугумчулелди Чадааналың бүдүрүлге эргелелиниң удуртукчулары оваарып көрзе чогуур.

Мөңгүн-Тайганың коммунистери партия комитединиң ажыл-чорудулгазында илерээн четпестерни шиитпирлиг чайладыр дээш боттарының ниити күжүн мобилизастап, колхоз бүдүрүлгезинге партийжи удуртулганың деңнелин бедидип шыдаарлар дээрзинге чигзиниг турбас.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корреспондентизи.

ОЛЧАЛЫГ БОЛЗУННАР

Эрткен аңныыр сезонунда 37 колхозчуларны аъткарган турган. Олар төрээн колхозунга «чымчак алдынның» эвээш эвес орулгазын киирген. Сендажы, Шумков, Таваа, Сандаков болгаш өскелерниң-даа олчазы өөрүнчүг болган.

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң баштаар чери, партия организациязы эрткен чылда дуржулгазын быжыглавышаан, бо чылын 40 кижини шилип аъткарарын белеткээн. Оларның арасында мергежилдиг хоочун-даа, салгакчы аныяк-даа аңчылар бар.

Колхозчу аңчылар чеди звеноларга үстүп алган, тывыш талазы-биле арасында чарыштыг. Звеноларның башкылыы үнүпкен. Оларның хөй олчалыг келирин күзээлипер.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Садыгжыларның шалыпчызы

Октябрь революциязының 45 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш, республиканың хереглекчилер ниитилелиниң ажылдакчыларының арасында социалистиг чарыш калбарып турар. Ол чарыштың шалыпчыларының бирээзинге Кызылда № 1 төп магазинниң галантерея салбырының мурнакчы садыгжызы Екатерина Николаевна Товариштай хамааржыр. Эш Товариштай ийи чыл бурунгаар садыг школазын чедиишкинниг дооскаш, Кызылдың горпозунга ажылдап эгелээн. Бүгү ажылдап келген үезиниң иштинде мурнакчы садыгжыларның санынга кирип, садып алыкчыларга эптиг-ээлдек чоруун көргүзүп, онза кызымак ажылдап келген.

Бо чылдың эрткен тос айларының бараан саарарының планын ол база-ла ыракта ажыр күүсеткен. Чижээ, сентябрьда 26 муң рубльдиң бараанын саарар ужурлуг тургаш, херек кырында 31 муң рубльдиң бараанын саткан болгаш ам октябрьның саарылга планын 120 хуу ажыр күүседир деп сорулганы салып алган, садыгжы эш Грибеникова-биле арасында чарыштыг ажылдап турар.

И. ТОРЖУ.

ХӨЙ-НИИТИЧИ БАШКЫЛАР

Үнүкей Ээир, Вера Биче-оол, Александра Көк олар Кызылдың башкы училищезин дооскаш, төрээн колхозу Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Эйлиг-Хем салбырының школазында башкылай бергеннер.

Аныяк башкылар колхозта культура-массалыг ажылдарга улуг дузаны чедирип турар.

Кедээ клубтуң ажылынга киржип, бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң ажылын сегидеринге башкылар коллективи сөөлгү үеде чүткүлдүг чоруун көргүскен. Аныяк башкыларның киржилгези-биле чоокта чаа клубка солун программалыг концерт болган.

Башкыларның удуртулгазы-биле колхозчу аныяктар ам Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 45 чыл оюнга концерти белеткеп турарлар.

У. КЫРГЫС.

СЭКП-ниң XXII съездизинден бээр улуг тиилелгениң чылы

(ДОПЧУЛАЛ)

1961 ЧЫЛДЫҢ ОКТЯБРЬДА

Партияның XXII съездизи — коммунизм тургузукчуларының съездизи болган.

СЭКП ТК-ның политиказын болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын съезд бүрүнү-биле чөптүг деп хүлээп көрген.

Съезд Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазын болгаш партияның Уставын бир үн-биле хүлээп алган.

Делегейде эң-не күчүлүг Братск гидроэлектростанцияның бирги турбиназы Ангара суу-биле ажылдап эгелээн.

Улуг эртемденниң, эртемниг коммунизмниң үндезилекчизи Карл Маркстың тураскаалы Москваның төвүнде ажыткан.

1961 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬДА

Украина күрүнеге тараа садар талазы-биле хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип, Төрээн чурттуң шыгжамырынга 780 миллион пуд кызыл-тасты, чочак-тарааны, кукурузаны болгаш кырлыг-тарааны уруп берген.

Днепр гидроэлектростанциязының күчүзүн 1.200 муң киловатт чедир улгаттырган. Ол гидроэлектростанция чурттуң едалгага ажылдаар эң күчүлүг станциязы болган.

Сибирьде баштайгы микротонну—5 миллион электроновольт энергиялыг электрон алыр дүргедедикчини Томскиниң политехниктиг институдунуң чанында ядролуг физика, электроника болгаш автоматиканың эртем-шинчилел институдунда ажыглалга киирген.

1961 ЧЫЛДЫҢ ДЕКАБРЬДА

Москвага болган Профэвилелдериниң V бүгү-делегей конгрези бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга кыйгырыг үндүрген.

Чурттуң соңгу чүкте (Иркутск облазында) гидростанцияларының бирээзи—Мамакан гидроэлектростанциязы баштайгы сайгылгаан одун берип эгелээн.

Березови электростанцияның бирги машиназы база сайгылаан одун үлетпүрге берип эгелээн.

1962 ЧЫЛДЫҢ ЯНВАРЬДА

В. И. Ленин аттыг «Электротяжмаш» заводта 300 муң киловатт күчүлүг башкарыкчы турбогенераторну белеткеп кылган.

Кривой-Рогта «Гигант-Глубокая» деп чаа шахтаны тудуп тургускан.

Горькийниң демир орукчулары Горький — Москва арасының оруун электрижидерин дооскаш, ол орук-биле демир оруктарны доктаамал чорудуп турар апарган.

1962 ЧЫЛДЫҢ ФЕВРАЛЬДА

«Найырал» деп нефть дамчыдар хоорза-биле Волганың нефтизи Чехословакия кызыгаарынга чеде берген.

Чаа-Тула заводунда күчүлүг домна суугузу баштайгы шоюн берип эгелээн.

1962 ЧЫЛДЫҢ МАРТТА

СЭКП ТК-ның Пленуму Кремльдиң улуг ордузунга бооп эрткеш, кедээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер дугайында чугула шиитпирлерни үндүрген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдазынга совет улус коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестерниң эвилелиниң кандидаттары дээш бир үн-биле бадылаан.

«Космос» деп чериниң кылымал спутнигин (эдеринчизин) салып үндүргеш, өртемчейни чаа ёзу-биле шинчилээри эгелээн.

Иркутск облазында тайгада Марково суур чанында өрүмнээн баштайгы черден нефть аттыгып үнүп эгелээн.

Али-Байральлинскиниң электростанциязы үлетпүрге баштайгы одун бере берген. Закавказьениң каттышкан энергосистемазын дамчыштыр сайгылгаан одун Азербайджан, Армения болгаш Грузия ап турар апарган.

Композиторларның III Бүгү-эвилел съездизи Кремльге ажыттынган.

1962 ЧЫЛДЫҢ АПРЕЛЬДЕ

ССРЭ-ниң Дээди Соведи ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чогаадып кылыр дугайында доктаалды үндүрген.

ВЛКСМ-ниң XIV съездизи Кремльдиң Улуг ордузунга бооп эрткен.

Воскресенскиниң химия комбинадының коллективиниң патриоттуг эгелээшкини бүгү чуртка чаңгыланып үнгеш, кедээ ажыл-агыйга чемишчидилге бүдүрер планнарны ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты калбартырын саналдаан.

Пианистерниң, скрипачыларның болгаш виолончелистерниң П. И. Чайковский аттыг ийиги Бүгү-делегей конкурузу Москвага болган.

Ужудукчу И. М. Сухомлинов «ТУ-114» самолетта делегейниң 5 рекордун көргүскен.

1962 ЧЫЛДЫҢ МАЙДА

Ленинчи «Правда» солуңнуң бежен чыл болган оюн демдеглеп эрттирген.

Коммунизмниң улуг үндезилекчилери—Карл Маркс биле Фридрих Энгельстиң музейи Москвада ажыттынган.

Кемерово улус ажыл-агый чөвүлелиниң «Чертинская южная» деп шахтазының бригадазы калбак эвес бистиг хөмүр казар комбайнны ажыглап тургаш, кокталыр 50.211 тонна хөмүрнү казып үндүрген. Ындыг улуг бүдүрүкчүлүг комбайннар бистиң хөмүр үлетпүрүнге мынчага чедир турбаан.

1962 ЧЫЛДЫҢ ИЮНЬДА

Кривой-Рогтуң В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң кан эзилдирер Леонид Волошин болгаш мастер Виктор Шведченко баштаан бригадазы канны чүгле 5 шак 53 минута иштинде дүргең эзилдиргеш, кан эзилдирериниң делегей рекордун тургускан.

«Шупту чүвени кижиге дээш, кижиниң чаагай чоруунга дээш» деп лозуң-биле Москваның Төп делгелге бажыңынга чиик үлетпүр бараанарының делгелгези ажыттынган.

Пионерлерниң болгаш школачыларның Ленин даанда туткан ордузу найысылалдың уругларынга кайгамчыктыг белек болуп ажыттынган.

Чаа музыканың бирги фестивалы Горький хоорайга болуп эрткен.

1962 ЧЫЛДЫҢ ИЮЛЬДА

Чепсегленишкинни бүгү-ниити дужурер болгаш тайбың дээш Бүгү-делегей конгрези Москвага болуп эрткен.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Г. Заглада «Тараажының ат-алдарын хүндүлеп камгалаңар» деп чүүлдү солуңга бижээн. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының ажыл-ишчилери ук чүүлдү чүрээниң ханызындан деткээннер.

Череповецтиң металлургия заводунда комплексилиг автоматчыткан күчүлүг домна суугузу баштайгы эзилдирген шоюн берген.

Днепрниң гидроэлектростанцияларының эң улуунуң ийи дугаар улуг станциязын —Кременчуг гидроэлектростанциязын байырлалдыы-биле ажыткан.

Ужудукчу Г. К. Мосолов үнүнүң дүргенинден үш катап ажыр дүрген ужуткаш, «Е-166» деп самолетка делегейниң чаа рекордун тургускан.

1962 ЧЫЛДЫҢ АВГУСТА

«Восток-3» болгаш «Восток-4» деп спутник-корабльдерге космонавтар А. Николаев, П. Попович олар космоска төөгүде деңнээр чүве чок бөлүк, үр үеде ужудуушкунну кылган.

Ростов областың ажыл-ишчилери улуг чедиишкиниг болган. Олар август 1-ге чедир 140 миллион пуд тарааны күрүнеге саткаңнар. Чыл планы күүсеттинген.

Ховунуң маадырларының — «Кировец» деп, 220 аът күштүг тракторларның дуржулгазыг экземплярын Ленинградтың Киров аттыг заводунга кылып үндүрген.

1962 ЧЫЛДЫҢ СЕНТЯБРЬДА

Автомобиль дугуйларын бүдүрер дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында ярославльчылар патриоттуг эгелээшкинни көдүрүп үндүрген.

Волгоград областың кедээ ажыл-ишчилери Төрээн чуртунуң шыгжамырынга 200 миллион пуд тарааны урган.

Саратов областың тараажылары күрүнеге 180 миллион пуд тарааны саткан.

Совет ужудукчу В. Ильюшин «Т-431» деп самолёт-биле ужударының бедиинин-даа, дүргениниң-даа талазы-биле делегей рекордун тургускан.

Чурттуң чаа эртем төвү—космосту шинчилээр институт Якутияда тургустунган.

1962 ЧЫЛДЫҢ ОКТЯБРЬДА

Оренбург областың тараажылары күрүнеге 180 миллион пуд тарааны дужаагаңнар. Ол хире хөй тарааны область күрүнеге кажан-даа дужаап көрбээн.

«ТУ-124» деп турбореактивтиг самолёт пассажирлерни олуртуп алгаш, баштайгы ужудуушкунну кылган.

Москваның чер адаа-биле чоруур Калуга оруу ажыттынган, ол орук мурнуу-барыын районнарны болгаш чаа Черемушкаларны чер адаанның төп оруктары-биле тудуштурган.

АЖЫЛ-ИШЧИ ЧЕДИИШКИННЕР

Эътти көвүдедиринге

Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын улам калбартпышаан, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хаван фермазының коллективи соруктуг ажылдап турар. Совхозтуң күрүнеге белеткээн эъдиниң барык нурууузун ол ферма киирген.

Ажаалда чемгерилгени эки тургусканындан хаваннар семис, ооң уламындан күрүнеге киирген эъттиң шынары база бедик. Хаван ажылынга мергежээн чамдык мурнакчыларны айтып болур. Е. Ильина 29 хаванны ажаап турар, ол бо чылын хаван бүрүзүнге онаалтыр 14 хаван оолдарын өстүрген. Н. Филатованың көргүзүү оон база тудак чок. Доруктурукчу П. Конаева бо чылын ниитизи-биле 1030 хаван оолдарын өстүрген.

САНЧЫЛАРНЫҢ БЕЛЭЭ

Улуг-Хем районда «Чодураа» колхозтуң ийиги сүт-бараан фермазының коллективи сүт бүдүрерин эрткен чылдыындан барык ийи катап көвүдедирин хандырган. Чижээ, тос айларда ниитизи-биле 1304 центнер сүттү сагган.

Артель бүдүрүлгезиниң планында инек бүрүзүнден чылда 1200 кг сүт саары көрдүнген, а коллектив тос айларда бежин бир инекке онаалтыр 1387 кг сүттү сагган. Ол болза саанчыларның Улуг Октябрьга күш-ажылчы белээ болур.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомнуң фермалар аразынга шилчиир Кызыл тугун «Чодурааның» Хараган сүт-бараан фермазынга тыпсырын шиитпирлээн. Фермада Сүрүнмаа, Сержинмаа, Серенмаа ышкаш мурнакчы саанчылар хөй.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Дапкыш школа

Бии-Хемниң «Тиилелге» колхозунуң Сесерлиг суурy Кызыл — Абакан оруунуң чанында, ыяш талазы-биле эң байлак тайга эдээнде турар. Ында эге школаның тудуу бичии болгаш суурнуң өске бажыңнарындан улуг ылгалбайн турар. Бистиң школаның башкылар коллективи бичии чаштарны эки кижизидер дээш бүгү күжүн салып, ажылдап турарлар.

Сесерлиг эге школазында бо өөредилге чылында 50 өөреникчи бар. Школа бажыңының ниити шөлү 68 дөрбелчин метр, ийи класс өрээлиниң бирээзи-ле 22 дөрбелчин метр, коридор-биле башкылар өрээли 23 дөрбелчин метр хемчээлдиг, класстар чедишпезинден школада өөредилге ийи ээлчеглиг. Ооң-биле кады школа мырыңай орук кыдыында болганы-биле маңнашкан машиналарның даажы-шимээни кичээл үезинде уругларның кичээнгейин чарттыктырып турары кончуг багай.

Бистиң школаның мындыг байдалын билип тура районо, колхоз баштаар чери мынчага дээр кандыг-даа хемчег албаан.

Ынчангаш өөреникчилерге таарымчалыг байдалды тургузуп, школага чаңгыс ээлчег-биле кичээл эртер кылдыр чаа школаны Сесерлигге тудары чугула. Школаның чаа тудуун хөй-ниитиниң, ылаңгыя үстүкү организацияларның киржилгези-биле чорударын бөгүнгү амыдырал шыңгыызы-биле негеп турар.

Н. МАКАР,
Сесерлиг школазының эргелекчизи.

Тудуг саадап турар

План ёзугаар 1962 чылдың ноябрьда ажыглалга кирер ужурлуг Республиканың төп радиостанциязының тудуу саадап турар. Ооң кол мастери В. Ф. Федоров. Ында А. Ф. Арзаев биле А. А. Мондрихинниң баштап турар ийи бригадалары ажылдап турар.

Бажың ишти дериирinге херек хоорзаларны, эжиктерни, эжиктер болгаш соңгалар кастыктарын, рамаларны үзүктел-биле эккеп, база оларны таарыштыр кылбаан болгаш катап эде кылып турганы-биле он ийи аал ишти чурттаар ийи каът бажың озалдаашкын-биле ажыглалга кирген.

Ол ышкаш котел, гараж, дизел станцияларының эжиктери, суг дамчыдылгазының оңгарлары кылдынмаан болгаш бажыңнарның доразы цемент-биле ам-даа чылыглаттынмаан. Тудуг материалдары-биле четче хандырбайн турарындан тудуг саадап турар.

О. ЛАМА.

Кажан дугуржур ирги

Балгазында туберкулез санаторийниң ажылчыннарының чурттаалга бажыңнарында үр үениң иштинде радио кииртинмейн турар. Санаторийниң ажылчыннары чурттаалга бажыңнарынга радиону киирип бээриниң дугайында дилегни Балгазында харылзаа конторазының начальнигинге эрткен чылын-на киирген. А начальник: «Бир эвес санаторий чагыларны дүрген тургузуптар болза, бис радиону киирип бээр бис» деп кыска харыыны берген турган. Ажылчыннар ооң чугаазынга бүзүреп алгаш, чагыларны кыска хуусаа иштинде тургузупкан болза-даа, янзы-бүрү материалдар чедишпезинге чылдак хап алгаш, ол аазаашкынын мынчага күүсетпээн.

Бо чылын кээп ол: «Бис санаторий директору-биле ол айтырыгны ам-даа дугуржуп албаан бис, бир эвес директор чөпшээрээр болза, ынчан радиону бажыңнарга киирер бис» — деп чылдырып туруп берген.

Ол ышкаш ажылчыннарның чагыткан солуннары, журналдары почтачы чогундан ээлеринге четче келбейн турар.

ТАРБАНОВ.

Чарышка тиилекчи

СЭКП Төп Комитединиң март Пленумунуң шиитпирин боттандырбышаан, Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхоз мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле тос айларда хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Херек кырында 125 тонна эътти, 146,9 тонна сүттү болгаш 9,8 тонна дүктү саткан.

Колхозтуң мал ажылында мурнакчылар улам көвүдеп турар. Чижээ, эш Күске бо чылын төрээн 380 хоюндан 470 хураганны, эш Нөм-Хуурак 342 хоюндан 377 хураганны менди өстүрген. Аныяк иртгер кадарчызы М. Хуурак 570 иртгерниң бирээзинден-не 2,9 кг дүктү кыргып алган.

Чайгы мал семиртилгезин база эки организастаан. Чижээ, К. Дываанның кадарган 110 инектериниң бирээзи-ле хонукта килограмм хире немелде деңзини ап турган.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун Жданов аттыг колхоз тиилеп алган. Тукту быжыг тутпушаан, колхозчу малчыннар кышка белеткелди организастыг чорудуп турар.

Д. МОНГУШ.

* * *

Өөредилге чылы эгелээн

Бай-Тайганың көдээ ажыл-ишчилери чеди чылдың дөрткү чылының күскү ажылдарын организастыг чорудуп, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг шиитпирлеп турар бо улуг ажыл-биле кады, партия чырыдыышкынының системазында чаа өөредилге чылында колхозтарда болгаш совхозта, албан организация черлеринде тургустунган политчырыдыышкынның 41 бөлгүмнеринде көдээ ажыл-ишчилер база калбаа-биле өөренип кирипкеннер.

Ол бөлгүмнерде ниитизи-биле 620 ажыг дыңнакчылар өөренип турар. Бо өөредилге чылында көдээ ажыл-агый экономиказын өөренир 8 бөлгүм, партия төөгүзүн өөренир — 14, политэкономияны — 2, коммунистиг кижизидилгениң үндезиннерин өөренир — 4 бөлгүм болгаш 10 политшколалар, марксисчи-ленинчи философия өөренир бир бөлгүм ажылдап турар. Бо өөредилге чылында бир чаа чүве көдээ ажыл-агыйның техникаларын өөренир ийи бөлгүмнү тургузары болуп турар.

Өөредилгениң баштайгы организастыг кичээлдеринге аңгы-аңгы ажыл-агыйларның, ферма, бөлүктерниң ажылының байдалындан хамаарыштыр, кичээлдиң болур хүннерин доктаадып алган.

Мооң-биле кады, эрткен өөредилге чылында районнуң иштинде тургустунган бөлгүмнерниң хөй нуруузу чүгээр эки ажылдап, программазын доосса-даа, чамдык бөлгүмнер кончуг кошкак ажылдап эрткенин демдеглээр херек. Чижээ, «Кара-Хөл» колхозта көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын өөренир бөлгүм (пропагандизи колхоз даргазы эш Н. Очур) база ында политшкола (пропагандизи зоотехник эш Х. Маадыр-оол) кошкак ажылдаан, программазын дооспаан. Ол бөлгүмнерниң ажылын экижидер хемчегни ында партия организациязы (секретары эш Х. Дойнуң) чогуур өйүнде албаан. А бо өөредилге чылынга ында бөлгүмнер база-ла багай белеткенип, четчелдээшкинни ёзу барымдаалап чоруткан дээрзин демдеглээр херек. Ындыг байдал «Малчын» колхозтуң партия организациязында (секретары эш Очур-оол) база бар. Партия чырыдыышкынының бөлгүмнерин четчелээр, пропагандистерниң семинарын эртирер ажылды эш Очур-оол чугулалап көрбейн турар деп айытса чогуур. СЭКП райкомунуң октябрь 11-де организастап эрттирген районнуң пропагандистериниң семинарынга ол колхозтан чаңгыс-даа пропагандист келбээн.

Амгы үеде пропагандистерге чугула негеттинип турар чүве болза партия чырыдыышкынының системазында политшколаларның өөредилге номун тыва дылга очулдуруп үндүрери болуп турар. Ол ышкаш көдээ ажыл-агый экономиказының, көдээ ажыл-агый техникаларын өөрениринге дузалаар номнарны болгаш аңаа хамаарышкан өске-даа өөредилге пособиелерин четчири-биле кедээже чорудуп, пропагандистерни болгаш дыңнакчыларны ол чугула чүүлдер-биле чепсеглээри негеттинип турар.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң политиктиг чырыдыышкынның өөредилгезиниң янзы-бүрү хевири-биле эң калбаа-биле хаара тудар чорук, көдээ ажыл-агыйның мурнунга тургустунган улуг болгаш харыысалгалыг сорулганы чедиишкинниг шиитпирлээриниң чугула чүүлү деп чүвени районнуң ажыл-агый болгаш колхозтарда, совхозта партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының удуртукчулары тодаргай билир ужурлуг.

Х. ДОНГАН.

Школачыларның күш-ажылчы чедиишкиннери

(Аныяк натуралистерниң республика делгелгези)

ЧУРУКТАРДА: М. В. Точилкинаның көрүкчүлерге тайылбыр кылып турары (үстүнде чурукта), № 11 школаның 6-гы клазының өөреникчизи Володя Бударевтиң өстүрген кукурузазын эжинге көргүзүп турары (адаанда чурукта).

Аныяк натуралисчи уругларның бо чылгы күш-ажылын Кызылда республиканың аныяк натуралистер станциязының бажыңында делгээн. Делгелгеде Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Улуг-Хем болгаш Кызыл хоорайның школалары киржип турар.

Бо районнарның делгелгеге киришкен школаларының иштинден Арыг-Үзүү сес чыл, Чыраа-Бажының болгаш Туранның он бир чыл, Чадааның суму школалары, республиканың Аныяк натуралистер станциязы, Сарыг-Сеп школазының 5—7 класстары эң-не идепкейлиг болгаш эки көргүзүглерлиг киришкеннер.

Арыг-Үзүү сес чыл школазының өөреникчилери Витя Сазан-оол биле Миша Кечил-оолдуң өстүргени «Медовая» деп сорттуң тывказы көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара тудуп турар. Тывканың деңзизи — 29 килограмм. Эш Даш-оолга удуртурган, Шагаан-Арыгның № 1, 2 школаларының өөреникчилери «Мильтрум» сорттуг кызыл-тастың бир гектарындан 26 центнер, «Долинское» сорттуг чиңге-тарааның бир гектарындан 14 центнер дүжүттү алган. Ол ийи школа «Грушевая» деп сорттуң кукурузазының бир гектарындан 535 центнер дүжүт өстүрген. Кукурузаның ындыг чаагай дүжүдүн өөреникчи Коля Дивеев база-ла чедип алган.

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана № 2 школазының өөреникчилери «Стерлинг» деп сорттуг кукуруза тарааш, бир гектардан 400 центнерни өстүргеннер. Чыраа-Бажы он бир чыл школазының өөреникчизи Т. Х. Демчиктиң 0,2 гага тарааны кукурузазының дүжүдү гадан 80 центнерни алырын бадыткаан. Татьяна Донгактың 15 гага тарааны картофели бир гадан 20 центнер болган.

Чадаана школазының 4-кү клазының өөреникчилери чигир свёклазы тарааш гектардан 200 центнерни ажаап алганнар. Ол ышкаш, оларның өстүрген капустазы база-ла бедик дүжүттүг, ооң бир борбааның деңзизи 13 килограмм болганын делгелгеде көргүскен.

Аныяк натуралистер станциязында Тамара Туревич гадан 422 центнер тывканы, Тамара Ковальчук база эвээш эвес дүжүттүг картофельди өстүрген. Ук станцияның методизи Р. С. Бондаренконуң удуртканы хову ажылының бригадазы «Кузьминская» сорттуг бобының, «Рисозая» сорттуг кукурузаның чаагай дүжүдүн алган. № 11 школаның өөреникчизи Аня Шамова аңгы-аңгы сорттардан кукуруза тарааш, гектардан-на 32 центнерни алган. Саша Хертектиң өстүрген капустазы дыка улуг, чаагай чемгир.

Сарыг-Сеп он бир чыл школазының 5—7 класстарының өөреникчилериниң өстүргени тараа культуралары, кукуруза, кабачки, помидорлары, 7 «Б» класстың яумиза, бобы культуралары бо делгелгеде онзаланып турар. 4-кү классчылар 8,4 га шөлге кызыл-тастың «Скала» сорттуң болгаш турнепсти тарааннар. «Рядовой» деп сорттуң чочак-тараазын олар 11 гектарга тарааш гектар черлев 15 центнерни өстүрүп, эки чедиишкинни чедип алганын делгелгеде көргүскен.

Туранның он бир чыл школазында өөреникчилер (удуртукчузу Гаважова) Люда Буряк, Л. М. Костылева болгаш өскелер-даа «Алтай», «Аладовск», «Красноярский» база «Айштра» сорттуг кукурузадан бедик дүжүттү өстүргеннер.

Аныяк натуралистерниң делгелгезинге Чөөн-Хемчиктиң 4, Улуг-Хемниң 2, Бии-Хем биле Каа-Хемниң 1—1 школалары киришкен. Школачыларның бо чайгы күш-ажылчы практиказының үезинде хөй-хөй өөреникчилер кайгамчык дүжүттү өстүрген.

Таңды, Эрзин, Тес-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарының школалары делгелгеге мырыңай киришпээни хомуданчыг.

— Бо чайын Таңдының Кызыл-Арыгда уруглар бажыңының дуржулга участогунуң ажылын көрген бис, оон кайгамчык көргүзүглер келир боор деп манаан бис, ынчалза-даа, келбеди — деп, натуралистер станциязының методизи эш Бондаренко хомудап чугаалады.

Каа-Хемниң Бояровка, Медведевка школалары эки дуржулга-көргүзүг участоктарлыг хиреде, чүнү-даа чорутпааның станцияның ажылдакчылары чугаалап турарлар.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын улам быжыглаар талазы-биле херекке культура фронтузунуң бүгү ажылдакчылары, бүгү хөй-ниити көрнүр болгаш школачыларның практиктиг ажылынга улуг ужур-дузалыг дуржулга солчуушкунун өөреникчилерге көргүзер дээрзин чамдык удуртукчулар билир херек.

А. СОДУНАМ.
Фотолары авторнуу.

Коммунизмни тургузары болгаш ниитилел эртемнери

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниити хуралы

МОСКВА. (СЭТА). Коммунистиг ниитилелдиң хөгжүлдезин удуртурунуң эртемниг үндезини ниитилел эртемнери болур ужурлуг деп СЭКП-ниң Программазында айыткан. Эртемнер академиязының Москвага октябрь 19-та ажыттынган ниити хуралы коммунизмниң калбарган тургузуушкунунуң үезинде ниитилел эртемнериниң улам ыңай хөгжүдеринге холбашкан.

Совет эртемниң шылгараңгай ажылдакчылары Эртемденнер бажыңынга чыглып келгеннер. Аңаа чугаалажыр айтырыг төөгүчүлерниң болгаш физиктерниң, экономистерниң болгаш математиктерниң, литераторларның болгаш эрге талазы-биле эртемденнерниң сагыш-сеткилин бир дөмей хайныктырып турган.

Хуралды ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи **М. В. Келдыш** ажыткан. Ниитилел эртемнериниң кол сорулгазы болза коммунистиг тургузуушкуннуң практиказын өөренип көөрү болгаш теория талазы-биле түңнеп ниитилештирери, социалистиг ниитилелдиң экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезиниң кол-кол дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин болгаш ооң коммунизмче ёзүп кирерин шинчилээри болур деп, ол чугаалаан.

Марксисчи-ленинчи теорияга үндезилээш хөгжүп турар ниитилел эртемнериниң хереглээриниң талалары кайгамчык делгем. Экономика болгаш культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү айтырыглары, иштики болгаш даштыкы политиканың, күрүне эргелелиниң, хоойлужудулганың чаа-чаа сорулгалары, коммунизмниң тургузукчуларының идейлиг, сагыш-сеткил болгаш аажы-чаң бүдүжүнүң дуржулгазы аңаа хамааржыр.

Диалектиктиг материализм бистиң эртем үзел-бодалывыстың үндезини болбушаан, эртемниң чаа ажыдыышкыннарының баазазынга боду хөгжүп база байлакшып турар деп, эртемден демдеглээн. В. И. Ленинниң бижээни, бойдус эртеминиң ажылдакчыларының болгаш философтарның эвилели, амгы үениң эртемниг билиишкининиң хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазының негеп турары ниитилел болгаш бойдус эртемнериниң эвилели коммунизмниң калбарган тургузуушкунунуң үезинде онза эргежок чугула.

«Коммунизмниң тургузуушкуну болгаш ниитилел эртемнери» деп илеткелди академик **Л. Ф. Ильичев** кылган.

Совет эртемниң ажылдакчыларының, ооң иштинде ниитилел эртемнериниң ажылдакчыларының-даа кол сорулгазы болза чаа ниитилелди тургузарынга идепкейлиг киржири, совет тургузугнуң амыдыралчы үндезини — марксисчи-ленинчи эртемни партияның чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдеринге база пропагандалаарынга дузалаары болур деп, илеткелчи чугаалаан.

СЭКП-ниң XXII съездизи, партияның Программазы эртемниг коммунизмниң теориязын чаа чадаже көдүрүп турар деп онзалап демдеглевишаан, Л. Ф. Ильичев болза, теоретиктиг айтырыгларны ажылдап кылырының эң чугула сорулгаларын тодаргай чугаалаан болгаш экономика, философия, төөгү, эрге эртемнери ону ёзугаар хөгжүүр ужурлуг кол-кол угланыышкыннарны характерлээн.

Кол чүве чүл дээрге эртем-идеологтуг ажылды ам-даа бедиди көдүрери, ону коммунистиг тургузуушкуннуң күчүлүг, доктаамал хөделип турар фактору болдурары болур деп, илеткелчи айыткан.

Ниитилел дугайында марксисчи-ленинчи эртем партияның иштики болгаш ол ышкаш даштыкы политиказының эртемниг үндезини. Ам бистиң Төрээн чуртувус коммунизмниң калбарган тургузуушкунунуң үезинче кирипкенде партияның мурнунга теоретиктиг хөй-хөй чаа айтырыглар тургустунуп келген.

Ынчангаш, бистиң партиявыстың, ооң штавы — СЭКП Төп Комитединиң теоретиктиг ажыл-чорудулгазының хемчээли үзүктел чок өзүп турар. Партия болгаш шылгараңгай ленинчи **Н. С. Хрущевка** баштаткан ооң ТК-зы болза мурнакчы марксисчи-ленинчи бодалдың хүлээп көрдүнген төвү болуп турар дээрзин төөгүлүг болуушкуннар көргүскен.

Ниитилел эртемнериниң ажылдакчылары болгаш албан черлери — совет ниитилелдиң хөгжүлдезин удуртурунуң эртемниг үндезиннерин ажылдап кылырынга партияның идепкейлиг дузалакчылары. Ниитилел эртемнериниң шын эвес көрүп, оларны чедир үнелевейн турар чоруктарны илеткелчи шүгүмчүлээн.

Ниитилел эртемнериниң хөгжүдери — бүгү чоннуң, бүгү партияның, ооң теоретиктиг штавы — СЭКП Төп Комитединиң херээ. Бир эвес эртемниң үнелиин ооң практиктиг түңнелдерин барымдаалап көөр болза чер-делегейниң социал бүдүжүн өскерткен сөөлгү чүс чылдарның кайгамчык улуг политиктиг чаартылгалары, социал амыдыралдың бүгү талаларынга, культураны, эртемни, техниканы хөгжүдеринге бистиң Төрээн чуртувустуң өндүр улуг чедиишкиннери марксисчи-ленинчи өөредигни амыдыралга боттандырганының дорт түңнели болур.

Коммунизм тургузуушкунунуң теоретиктиг айтырыгларын ажылдап кылырының сорулгаларын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Чуртка сагыш-сеткил болгаш идейлиг амыдыралдың ниити көдүрлүүшкүнү-биле кады сөөлгү чылдарда ниитилел эртемнериниң ажылдакчыларының болгаш албан черлериниң ажыл-чорудулгазының идепкейжээни чигзиниг чок.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезиниң чамдык чугула айтырыгларын ажылдап кылырынга совет экономистер бурунгаар базымны кылганнар. «Дагыннаар социалистиг бүдүрүлгениң темпилери болгаш хуваалдалыг чоруктары», «ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын планнаарын организастаарының теориязының айтырыглары» деп болгаш өске-даа улуг номнар парлаттынып үнген.

Философчу бодал база-ла чаңгыс черге турбаан. Эң-не чугула шинчилелдерниң аразынга «Социализм болгаш коммунизм» деп ажылдап кылып турар хөй номнар болур ажылды, «Философияның төөгүзүнүң» беш номнарын болгаш «Философия энциклопедиязының» бирги томун парлап үндүргенин илеткелчи адаан. Социологтуг бодал база-ла бурунгаар чоруп турар. Амгы үениң бойдус эртеминиң философтуг айтырыгларын шинчилээринге чедиишкиннер бар апарган.

«Бүгү делегей төөгүзүнүң» он номнарын парлаары дооступ турар, «Төөгү энциклопедиязының» баштайгы ийи номнары, «Совет Эвилелиниң Ада-чуртунуң улуг дайынының төөгүзүнүң» фундаменталдыг дөрт номнары, АКШ-тың, Польшаның, Чехословакияның, Болгарияның, Аргентинаның, Мексиканың төөгүзүнүң талазы-биле түңнеп ниитижиткен коллективтиг ажылдар парлаттынып үнген, «Делегейниң улустары» деп болгаш өске-даа номнарны парлаары үргүлчүлеп турар.

Чогаал талазы-биле эртемниң, дыл эртеминиң талазы-биле ажыктыг эртем ажылдарын тургускулаан, эрге эртеми көдүрлүп турар. Марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң, партия төөгүзүнүң, философияның, политиктиг экономияның, тодаргай экономиканың талазы-биле хөй санныг өөредилге номнарын болгаш өөредилге дузалалдарны парлап үндүрген чорук база-ла ниитилел эртемнериниң ажылдакчыларының идепкейжээнин чугаалап турар.

СЭКП-ниң чаа Программазын хүлээп алганының соонда ам эртем чогаадылгазынга онза таарымчалыг байдалдар тургустунган деп, Л. Ф. Ильичев демдеглээн. Тус-тус ниитилел эртемнериниң эң-не боттуг сорулгаларын илеткелчи тодаргай чугаалаан.

Экономика эртеминиң кол сорулгазы коммунистиг тургузуушкуннуң экономика талазы-биле дүрүм ёзугаар болур чүүлдерин шинчилээри болурун партия көрүп турар деп, ол медеглээн.

Экономика эртеминге ленинчи хамаарылганы бистер долу хемчээли-биле катап тургузар ужурлуг бис деп, Л. Ф. Ильичев чугаалаан. Коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга ооң ролю өзүп турар болгаш үзүктел чок өзер-даа апаар.

Социал депшилгеге улус массаларның шиитпирлиг ролюнуң дугайын чугаалаарын совет философтар, өске-даа ниитилел эртемнериниң төлээлекчилери бодунуң иштики херектели деп санаар болгаш ниитилелдиң амыдыралынга партияларның, аңгыларның, массаларның аразында харылзаа байдалдарының айтырыгларын ханызы-биле ажылдап кылыр ужурлуг.

Бистер болза бүгү-ле ниитилел формацияларында күштүг болуп турар диалектиканың хоойлуларын шинчилээрин үргүлчүлевишаан, херек кырында боттуг чорудулгаларның өөренирин база түңнеп ниитижидерин үндезин болдургаш, коммунизм тургузуушкунунуң үезинде оларның хереглээриниң бот-онзагай чүүлдеринче кол кичээнгейни салыр ужурлуг бис.

Амгы үениң байдалында төөгү эртеми чугула сорулгаларны шиитпирлээр ужурлуг деп, Л. Ф. Ильичев уламчылаан. Эртем ёзузуң, ханы идейлиг болгаш принциппиалдыг чорукту дудуш кылдыр холбаштырып турар партийжи чоруктуң ленинчи принцивин сагыырынче онза кичээнгейни угландырган СЭКП төөгүзүнүң хөй номнарын бижип чогаадырының кол-кол угланыышкыннарын ам тодаргайлаан.

Марксисчи эрге эртемниң ролю амгы үеде өзүп турар. Социалистиг күрүнениң коммунистиг ниитилел бот-эргелели кылдыр өзүп шилчииринин, социалистиг демократияның улам ыңай хөгжүүрүнүң оруктарын анализтээриниң, эргениң болгаш моральдың нормаларын өскертириниң, ниитиниң салдарының болгаш санал-оналының ролюнуң өзериниң айтырыгларын ажылдап кылыры ам бирги черде тургустунуп турар.

Дыл эртеминиң, этиканың, эстетиканың болгаш чамдык өске-даа ниитилел эртемнериниң сорулгаларын илеткелчи тодаргай чугаалаан.

Теорияны догматиктиг, талмудистиг ёзу-биле көөр чоруктарның артыышкыннарын ажып эртери, амыдыралды, практиканы ханызы-биле өөренип көөрү — эртем ажылынга дидим чоруктуң ыяавыла албан негелдези болур деп, Л. Ф. Ильичев чугаалаан. Эртем чогаадылгазынга формулдарны эвес, а амыдыралды барымдаалаар херек.

Эртемниг дидим чоруктуң шиитпирлиг үндезини — бедик коммунистиг идейлиг чорук болур.

Эртемни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдериниң улуг үлегер-чижээ В. И. Ленинниң амыдыралчы болгаш эртем шылгаралы болуп турар.

Ынчангаш ниитилел эртемнериниң ажылдакчыларының сорулгаларының сорулгазы болза, эртем чогаадылгазының ленинчи аргаларын экизи-биле шиңгээдип алыры, марксизмниң хөгжүлдезинде ленинчи үе-чаданы ханызы-биле бодап көөрү болур.

Марксизм-ленинизмге өжээтен идеологияга удур демиселге эртем ажылдакчыларының сорулгаларын илеткелчи айыткан.

Совет эртемниң амгы ажылдакчыларының мурнунда туруп турар сорулгалар ышкаш шак мындыг өндүр улуг болгаш чаагай сорулгалар кижи төрелгетенниң төөгүзүнде эртемденнерниң чаңгыс-даа салгалының мурнунга туруп көрбээн деп, түңнелинде Л. Ф. Ильичев чугаалаан. Чер кырынга бүгү улустарга Тайбыңны, Күш-ажылды, Хосталганы, Дең эргени, Акы-дуңмалышкы чорукту болгаш Аас-кежиин доктаадып тургузары ышкаш улуг-чаагай херектен магалыг-чаагай чүве турар деп бе?!

Кижи төрелгетенниң бүдүргени бүгү-ле үүлелерден эң-не буянныг ол ажыл-херекке совет эртемденнер бүгү күштерин берип турарлар.

Ооң соонда илеткелди чугаалажып көөрү эгелээн. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының делегей экономиказының болгаш улустар аразының харылзааларының институдунуң директору академик **А. А. Арзуманян** бир дугаарында санал бергеш, ам улус ажыл-агыйын удуртурунга ролю хемчээл чок өзүп турар экономика эртеминиң хөгжүлдезиниң айтырыгларының дугайын чугаалаан.

Күрүнениң чугула айтырыы болур эргелелди болгаш планнаашкынны оптимизастаарының айтырыын шиитпирлээриниң чугулазын академик **А. И. Берг** чугаалаан.

Академик **Е. М. Жуков** чүве чугаалааш, чаа ниитилелдиң кижизин кижизидеринге төөгү эртеминиң кедергей улуг ужур-дузазын онзалап демдеглээн.

Ооң соонда ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү **А. Д. Александров**, академик **П. Н. Федосеев**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү **Ф. В. Константинов**, академик **М. Б. Митин**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү **В. П. Елютин**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү **Г. А. Прудесний**, академик **Б. А. Рыбаков**, академик **Б. П. Константинов** болгаш өске-даа хөй кижилер хуралга санал бергеннер.

Академик Л. Ф. Ильичев түңнел сөс чугаалаан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниити хуралы делгереңгей шиитпирни хүлээп алган.

КАТТЫШКАН АРАБ РЕСПУБЛИКА. Кена хоорайда хевең-саазын пес аргыыр улуг фабрика ажыглалда кирген. Ол бүдүрүлгениң дерилгезин Герман Демократтыг Республика берген. Аргыг фабриказын туткан чорук Египеттиң индустриализациязында улуг базым болур. Кенаның болгаш ооң чоогунуң чону ол фабриканың ажыдыышкынын улусчу байырлалдар-биле демдеглээн.

ЧУРУКТА: Кенада хевең-саазын пес аргыыр фабриканың ажыдыышкыны.

Фото АДН—СЭТА-ның.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының комитеттеринде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Октябрь 18-те болган эртенги хуралга КНО-нуң Кол Ассамблеязының Политиктиг комитеди амгы үениң эң чугула айтырыын — ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырын чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн. Ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры-биле далаштыг хемчеглерни алырын КНО-дан бүгү делегейниң улустары манап турар дээрзин янзы-бүрү чурттарның төлээлекчилери чугаалап турган.

Пакистанның даштыкы херектер министри Мохаммед Али нейтралдыг сес күрүнелерниң бажиин деткээн болгаш бо бижик моон соңгааргы чугаалажыышкыннарга үндезин болган туруп болур деп медеглээн.

Афганистанның төлээлекчизи Абдул Рахман Пежвак ядролуг шенелделерни соксадыры дээш база саналдаан.

Ядролуг чепсекти кажан-даа ажыглап болбас деп хүлээлгени бижээн декларацияны ядролуг күрүнелерден КНО негээр болза чогуур деп ол саналдаан.

Малиниң төлээлекчизи Сори Куливали болза Каттышкан Штаттар болгаш Великобритания шенелделерниң айыылының дугайын Комитеттиң кежигүннеринге үргүлчү сагындырып турар хирезинде, чүнүң ужурунда ол шенелделерни үргүлчүлеп турарыл деп чөптүг айтырыгны салган. Ядролуг шенелделерни соксадырын киириштирбишаан, чепсегленишкинни бүгү-нииту болгаш бүрүн дүжүрер дугайында керээге ат салырынче улуг күрүнелерни Кол Ассамблея кыйгырар ужурлуг деп Малиниң төлээлери санап турар дээрзин ол чугаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентизи В. Петрусенконуң дамчыдып турары болза:

18-тиң Комитединге киирген сураглыг бижиктиң авторлары нейтралдыг 8 күрүнелерниң инициативазын ёзугаар 30 чурттарның төлээлекчилери ядролуг чепсектиң шенелделерин буруу шаап база бүгү шенелделерни доп-дораан азы 1963 чылдың январь бирден орай эвесте соксадырын кыйгырып турар резолюцияның төлевилелин чоокку үеде Политиктиг комитетке көрдүрери-биле киирер кылдыр белеткеп турар. Нейтралдыг сес күрүнелерниң бижиинге үндезилээш, чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээр деп ядролуг күрүнелерни кыйгырып турар чүүл төлевилелде бижиттинген.

Англи болгаш америк дипломаттар-биле чугаалашкан барыын талакы журналистерниң сөзүн ёзугаар алырга, АКШ болгаш Англия ол саналга удур бадылаар деп турар.

Ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин соксатпайн турар чоруктуң кол буруузу кымдал дээрзин англи болгаш америк дипломаттарның хүлээп көрбейн турар ол чоруу база катап бадыткап турар-дыр. Идегелдиг контрольга национал херекселдер бүрүн четчир турзажок, АКШ-тың болгаш Англияның төлээлери чер адаанга ядролуг шенелделерге делегей контролюнуң дугайында боттарының эрги негелделеринге мурнуку хевээр туржуп турарлар.

Политиктиг комитетте үргүлчүлеп турар чугаалажылгага Венгрияның төлээзи Петер Мод чер-черге делегей контролюн болгаш инспекциязын негеп турар барыын талакы күрүнелерниң туружунуң барымдаа чогун тодаргай көргүскен.

Комитетке санал берген Украинаның даштыкы херектер министри Л. Ф. Паламарчуктуң демдеглээни болза: чер адаанга ядролуг чазылдырыышкыннарны өске-даа бүгү чазылдырыышкыннар-биле бир дөмей чиңги-биле илередип ап болур. Каттышкан Штаттар амгы үеде удаа-дараа шенелделерниң 54 ядролуг чазылдырыышкыннарын чоруткан болгай деп ол чугаалаан. Ол шенелделерниң сорулгазы—тактиктиг чепсекти сайзырангайжыдары болгаш термоядролуг чепсектиң эң чаа күчүлүг хевирлерин хөгжүдери болур. Нейтралдыг сес күрүнелерниң бижиин моон соңгааргы чугаалажыышкыннарга үндезин болган туруп болурун Л. Ф. Паламарчук айыткан.

Политиктиг комитеттиң хуралынга Швецияның даштыкы херектер министри Нильссон делгереңгей чүве чугаалаан. Ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында керээни чарарынга техниктиг аргалар туруп турар дээрзин ол баштай демдеглээн. Утказы-биле алырга Нильссон ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында чугаалажыышкыннар чоруп турар үеде делегей контролю чокка чер адаанга ядролуг шенелделерни соксадырының идеязын деткээн. Бо турушка турарынче АКШ-ты ол кыйгырган.

Грецияның төлээлекчизи АКШ-тың туружун деткээн болгаш делегей контролю болгаш инспекциязы чокка чер адаанга ядролуг чазылдырыышкыннарны соксадырынга чөпшээрежип болбас деп негээн.

Поль Мбойя (Конго-Леопольдвиль) ядролуг шенелделерни соксадырының хүнүн 1963 чылдың январь бирээзи кылдыр доктаадыр дугайында саналга байыр чедирген.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кол Ассамблеяның XVII сессиязының комитеттери боттарының ажылын үргүлчүлеп турар.

Экономиктиг болгаш саң-хөө айтырыгларының талазы-биле Комитетте Боливияның, Пакистанның, Индияның, Суданның, Ирактың төлээлекчилери садыг айтырыының талазы-биле делегей конференциязын чыылдырарының идеязын деткээн.

ССРЭ-ниң төлээзи Г. П. Аркадьевтиң Англияның болгаш Голландияның төлээлекчилериниң чугаазынга харыы кылдыр айытканы чүл дээрге, колониалисчи күрүнелер кошкак хөгжүлделиг чурттарга дузаламчы дугайын шуугаарының орнунга харын монополияларның дээрбедеп алган байлактарын ол чурттарга дедир эгидип берген болза чогуур ийик. АКШ-тың, Англияның, Голландияның болгаш барыын талакы өске-даа күрүнелерниң монополияларының Африкада улустарны үптеп-дээрбедеп турарын тодаргай айтып турар саннарны совет төлээ көргүскен. Чижээ, Африкада турумчаан 27 англи даг-руда компанияларының делегейниң ийиги дайынының соонда боттарының кончааларын 5—10 катап көвүдеткеннер.

Социал, гуманитар болгаш культура айтырыгларының талазы-биле Комитетте Малиниң, Англияның, Израильдиң, Болгарияның, Бельгияның төлээлери өөредилге, кижиниң эргези, эртем, чепсегленишкинни дүжүрери, социал болгаш экономиктиг планнаашкын ышкаш ындыг айтырыгларның талазы-биле КНО-нуң ролюнуң дугайында санал-оналдарны солушкан. Харагалзаа айтырыгларының талазы-биле Комитетке Мурнуу Родезиядан келген хомудакчыларның чугаазын дыңнаарын үргүлчүлеп турган.

◆

АДЕН

(Тайылбыр)

Аден Аравия чартык ортулуктуң мурнуу эриинде чаптылган. 1839 чылда Англия Аденниң девискээрин ынчаарда Осман империяның составынга турган Йеменден хунаап алган. Ук девискээрде Аден колония болгаш Аден протекторат кирип турар болгаш оларны англи губернатор эргелеп, башкарып турар.

Аден колония чартык ортулуктуң болгаш ооң соңгу талазында элээн каш чурттакчылыг черлерни, а ол ышкаш Бичии Аденни, Баб-Эль-Мандеб өдүгде Перим ортулукту болгаш Кызыл далайда элээн каш үүрмек ортулуктарны хаара тудуп турар. Колонияның нииту шөлү—200 муң дөрбелчин километр, чону—155 муң кижи, колдуунда—арабтар, оларның иштинде Йеменден үнген кижилер дыка хөй.

Чоннуң хөй кезии колонияның административтиг төвү — Аден хоорайда мөөңнеттинген. Аден хоорай болза улуг садыг болгаш транспорт порту база Англияның чугула шериг-далай баазазы болуп турар.

Аден протекторат колониядан соңгу талаже чаптылган болгаш херек кырында база-ла колония болуп турар. Аден протекторат ийи кезектен тургустунган: Барыын Аден протекторат, ында 18 үүрмек араб феодал хаан күрүнелери бактаап турар болгаш 5 хаан күрүнелер кирип турар Чөөн Аден протекторат. Аден протектораттың нииту шөлү—300 муң хире дөрбелчин километр, чону—650 муң кижи.

Протектораттар Йемен болгаш Оман-биле кызыгаарлажып турар. 1905 чылда англи-турк дугуржулганы ёзугаар доктаадып тургускан аден-йемен кызыгаарны Йемен хүлээп көрбейн турар.

1959 чылда англи колониалисчи эрге-чагыргаларның инициативазын ёзугаар Барыын Аден протектораттың хаан күрүнелериниң кезии федерацияга каттышкан, ол федерацияга Аден колонияны киириштирбишаан. 1962 чылда Мурнуу Аравияның федерациязы кылдыр чаартып адаан. Экономика талазы-биле хожудаңгай болгаш англи эрге-чагыргалардан бүрүн хамаарылгада турар феодал хаан күрүнелер-биле Аден колонияны каттыштырарын шиитпирлээн чорук Аденде национал-хосталгалыг шимчээшкинни кошкадыр сорулганы салган. Англияның ол базымы Аденниң ажылчыннарының удурланыышкынының болгаш ажыл соксадыышкынының шапкын чыскаалдарын болдурган, ол ажылчыннарның профэвилелдериниң конгрези болгаш Аденниң улусчу социалистиг партиязы баштап турар.

(СЭТА).

„Чаа совет тиилелге“

ЛОНДОН. (СЭТА). Оожум океанның төп кезээниң районунга хөй чадалыг совет ракеталарны чедиишкинниг салып үндүрген дугайын англи парлалга «Чаа совет ракеталар дегзип дээн черинге дүшкен», «Орустарның тергиин адыышкыны» деп эгелер-биле дыңнадып турар. Ол шенелделерни «Чаа совет тиилелге» деп айытпышаан, «Дейли скетч» солуннуң онзалап демдеглээни: «баштайгы шенелделерниң үезинде хөй чадалыг ол чаа улуг космос ракетазы 7500 миль (12 муң километр) ырадыр ужуткаш, Оожум океанда дүшсүн дээн черинге ылаптыы-биле дүшкен».

Ракеталарны салып үндүргени космосту улам ыңай шинчилээриниң программазы-биле холбашкан дээрзинге бүзүрелин солуннарның хайгааракчылары илергейлээн. «Дейли мейли» солун ол ракеталарны «Айлар» деп адаан. «Дейли геральд» солуннуң эртем талазы-биле тайылбырлакчызы Н. Ллойдтуң дужаалдыг кижилерниң бодалын барымдаалааш, медеглээни: ракеталарның шенелделери космоска чаа ажыктыг чедиишкиннерже «эге» болган.

Совет Эвилелинге черниң «Космос-10» деп чаа кылымал спутнигин салып үндүрген дугайын солуннар база дыңнадып турар.

◆

ЙЕМЕНДЕ БАЙДАЛГА

ЧЕДИИШКИННЕР

КАИР. (СЭТА). «Аль-Ахрам» солуннуң дыңнадып турары-биле алырга, Йемен Араб Республиканың премьер-министри болгаш чепсектиг күштериниң кол командылакчызы Абдалла ас-Салялдың парлалга конференциязынга медеглээни: йемен шериглер Мариб хоорайның бүгү районун бүрүнү-биле контрольдап турар.

Революстуг шериглер ол районда контрреволюцияның сөөлгү одаан узуткаан дээрзин ол чугаалаан. Обейда аймак улустарның шейхилери Йемен Араб Республикага боттарының шынчызының дугайын медеглээн, а англи протектораттың чагырыкчызының Мариб районче чоруткан хөлезиленикчилери боо-чепсээн октапкаш, Йеменден дезип үнгеннер.

Йемен республиканың чазак шериглери Мариб районга англи болгаш америк бүдүрүлгениң хөй санныг боо-чепсээн хунаап алган.

НЕЙТРАЛИТЕТТИҢ ОРУУ-БИЛЕ

КАИР. (СЭТА). Чоокта чаа Санага болган парлалга конференциязынга Йеменниң премьер-министри ас-Салялдың медеглээни: Йемен Араб Республика боттуг нейтралитеттиң болгаш бүгү чурттар-биле найыралдың политиказын чорудар.

Чоокку үеде Йеменге кандыг-кандыг иштики реформаларны боттандырган турар ужурлугул деп айтырыгга харыылавышаан, ас-Салялдың чугаалааны: «Реформаны көдээ ажыл-агыйдан эгелээр бис, а ооң дараазында үлетпүрге чорудар бис».

Йемен иштики реформаларның талазы-биле КАР-ның оруу-биле баар бе деп айтырыгны ас-Салялга салырга, ооң медеглээни: «Бис хамаарышпас күрүне болгай бис, бисте боттарывыстың онзагай байдалдарывыс бар. Күрүне бүрүзүнүң экономиктиг системазы ооң социал байдалдарынга дүүшкен турар ужурлуг».

Хостуг Йеменниң тургузуушкунунга даштыкы капиталдың киржиринге чаа чазак байыр чедирер дээрзин ас-Салял оон ыңай демдеглээн. Бодувустуң даштыкы политикавыстың талазы-биле боттуг нейтралитеттиң база Чөөн-даа, Барыын-даа таланың бүгү чурттары-биле найыралдың принциптеринге үндезилээр бис дээрзин ас-Салял медеглээн. Бир эвес бистиң хүлээп болбазывыс негелделер-биле холбашпаан болза, ындыг дузаламчыны барыын-даа база ол ышкаш чөөн-даа таланың чурттарындан алырын күзеп турар бис.

Йемен араб чурттарның Лигазының кежигүнү деп бодун санап турар бе деп айтырыгга ас-Салял ийе, санап турар деп харыылаан.

Парлалга конференциязының түңнелинде ас-Салялдың медеглээни: Бейхан деп англи протектораттан үш шейхилер чедип келген болгаш политиктиг хоргадалды дилээн. Бейханның чагырыкчызы йемен аймак улустарның чамдык баштыңчыларынга чагааны болгаш үнелиг белектерни чажыды-биле дамчыдып бээрин, оларны контрреволюцияның хүрээлеңинге киирерин оларга даскан, ындыг болза-даа ону кылырындан шейхилер ойталаан.

◆

Трибунал шииткен

КАИР. (СЭТА). Йемен дүжүлгеге олурар бодап турган ызыгуур салгакчызы Хасанны Йеменниң революстуг трибуналы боду чок черге өлүрүп шаажылаар деп шииткен дээрзин Сананың радиозу дыңнаткан. Революстуг трибуналдың шиитпирин ёзугаар Хасанның бүгү эт-хөреңгизин хавырган. Хаан өг-бүлезиниң өске-даа 15 кежигүннерин хөреңгизин хавырбышаан база-ла шаажылап өлүрер деп шииткен.

Йеменниң премьер-министри Абдала ас-Салял ол шииткелди бадылаан.

Чедимче чок болган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Аэронавтика, космос делгемин шинчилээр талазы-биле национал эргелелдиң медеглээни болза: октябрь 18-те Айже салып үндүрген «Рейнджер-5» деп америк космос корабли ооң иштинде тургускан хүн чылыынга ажылдаар батарейларның чыскаалдан үнгениниң ужурунда «салып үндүрүүшкүннүң чаңгыс-даа сорулгазын күүседип шыдавас». Корабльди чогуур орууже киирер дээш кылган оралдажыышкын база чедиишкинниг болбаан болгаш «Рейнджер-5» Айдан 500 хире километр хемчээлди чорупэрткеш, Хүннү долгандыр орбитаже кире бээр чадап чок боор.

Ол космос корабли чоок хемчээлден Айны чурукка тырттыргаш, ол чуруктарны черже дамчыдып бээр, Айның кырынче кезек приборлар октаар ужурлуг турган.

◆

Өөрениri-биле АКШ-че

СТАМБУЛ. (СЭТА). Каттышкан Штаттар Турцияның шериг ажылдакчыларын ракета техниказын ажыглаарынга өөредип турар.

Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, Турцияның бир ракета дивизионунуң бодунуң составы АКШ-ка «Ника» хевирниң ракеталары-биле боолаашкынны кылгылаан.

Октябрьның 19-та база бир ындыг кезек ол-ла сорулга-биле АКШ-че чорупкан.

НОМЧУКЧУЛАРГА

Тус-тус кижилерниң солуннарны болгаш журналдарны чагыдып алыры октябрь 1-ден эгелээн.

Чагылганы харылзааның контoралары болгаш салбырлары, бүдүрүлгелерде, албан черлеринде, колхозтарда болгаш совхозтарда парлалганың хөй-нииити тарадыкчылары хүлээп ап турар.

Эштер! Солуннарны болгаш журналдарны үзүктел чокка, өй-шаанда алган турар төлээде чагылганарны соңгаарлатпанар.

«Шын» солунну чагыдып ап, номчуңар!

1963 чылда оон чагылдазы чоруп турар.

Чагыдып алырының өртээ:

12 айда—6 рубль.
6 айда—3 рубль.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

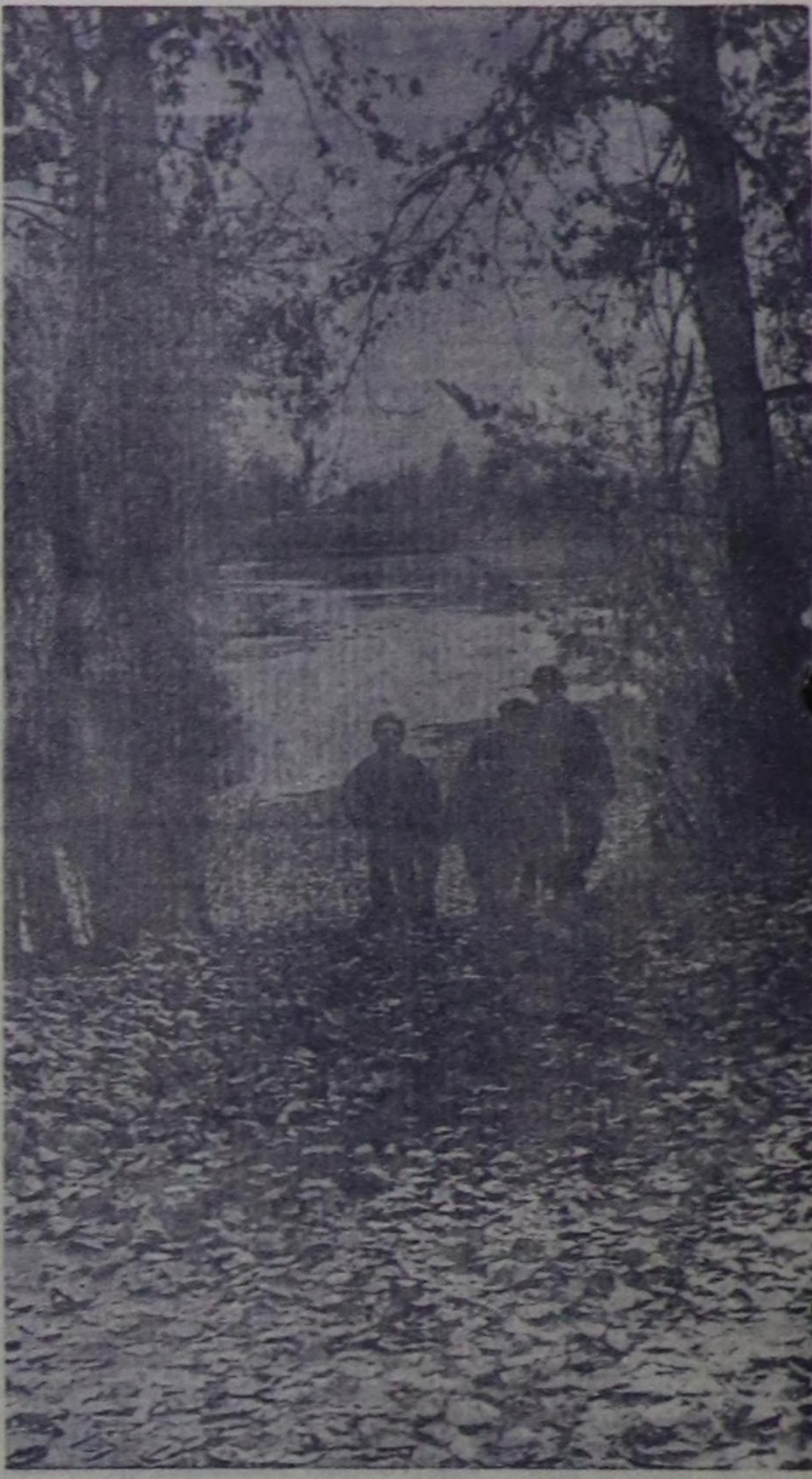

Күс. Фото В. ЛУТКОВТУУ.

Чурттуң шыырак шыдыраачыларының чыыжы

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи Я. Рохлин). Делегейниң ийи экс-чемпиону, 14 делегей гроссмейстери, 30 мастерлер болгаш эр, херээжен аныяк шыдыраачылар чурттуң команда аайы-биле маргылдаазында киржип турар.

Маргылдаа таблицазында командаларның дугаарлары мындыг: 1. Латвия, 2. Ленинград, 3. Белоруссия, 4. Литва, 5. Россия Федерациязы, 6. Эстония, 7. Москва, 8. Украина, 9. Молдавия.

ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазынга сөөлгү болган ындыг маргылдааларга Москваның шыдыраачылары тиилекчилер болуп үнген. Бо чылын шаңналдыг черлерни алырынга командаларның идегелиниң дугайын хамыктың мурнунда оларның составы чугаалап турар. Чижээ: Москваның коллективинде — Смыслов, Бронштейн, Авербах, Васюков, Котов; Ленинградтың—Спасский, Корчной, Тайманов, Толуш; Россия Федерациязының — Полугаевский, Холмов; Украинаның — Геллер, Штейн. Бирги хөл-шыдыраа доскаазында Латвияның спорт алдарын Таль, Эстонияның — Керес камгалаар. Белоруссияның командазын Болеславский баштап турар.

Херээженнерниң аразында чурттуң чемпиону чораан Борисенко (Свердловск), Зворыкина (Минск), Вольперт (Ленинград), Кушнир (Москва), Ростаре (Таллин) оларны айытса чогуур.

Бүгү-эвилелдиң хөл-шыдыраа командаларының чедиги маргылдаазы ноябрь 3-ке чедир үргүлчүлээр.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттарлыг, чаашкын шоолуг эвес хүн болур. Хат кошкак, даглыг черлерге өй-тавында. Агаарның температуразы: республикага—6—11, а Кызылга —7—9 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинотеатрларга

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: Уругларга программа 10, «Ыраккы эриктерде» 11, 30, 2, 9.30 «Будапештиң дээвири» 4, 5.50, 7.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кыстар чазы» (делгем экранныг) 11, 1, «Бо дүне хоорай узутнаттыннар» 3, 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Одиссеяның оран кезип чорааны» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК» «Кобра» операция» 3.15, 5.15, «Ынакшылдың медээзи» 7.15, 9.15 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

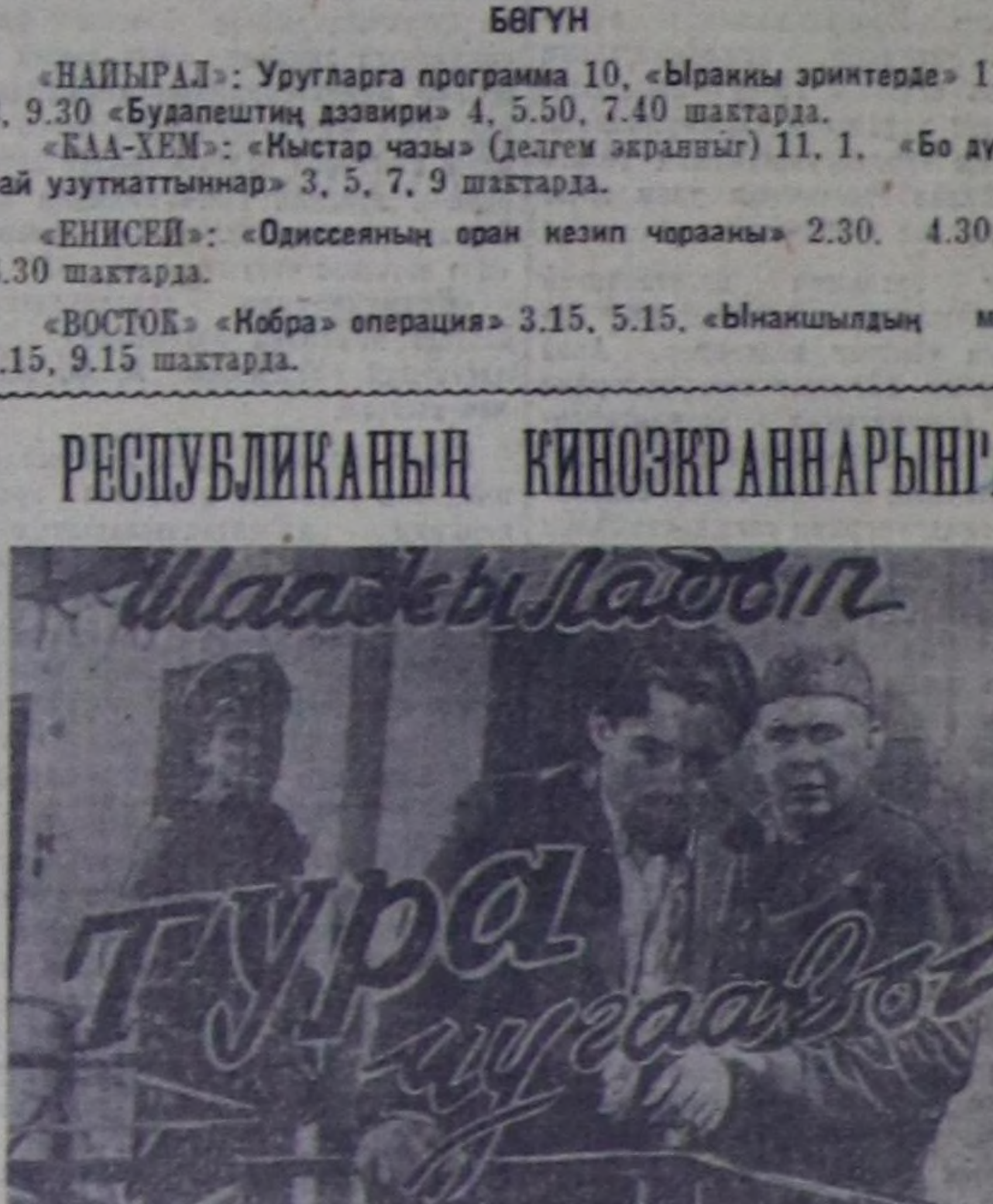

деп кинону көрүңер. Ону Чехословакияның «Барандов» киностудиязы бүдүрүп үндүрген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23—54, харысалгалыг секретарьның болгаш харысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизиниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдыралы килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01014. Чагыг № 2471. Культура министерствозунуң типографиязы